

Urban Ecological Research

ORIGINAL ARTICLE

Feasibility Study of Developing Pocket Parks in Iranian Cities with Citizens' Participation, Elahieh and Kooie Farhang Neighborhoods in Zanjan: A Case Study

Mohsen Ahadnezhad Roveshti¹, Mohammadtaghi Heydari^{2*}, Mohammadsadegh Azizi³

¹ Associate Professor, Department of Geography, Zanjan University, Zanjan, Iran.

² Associate Professor, Department of Geography, Zanjan University, Zanjan, Iran.

³ Msc, Department of Geography, Zanjan University, Zanjan, Iran.

Correspondence

Mohammadtaghi Heydari
mail: Mt.heydari@znu.ac.ir

How to cite

Ahadnezhad Rovesht, M., Heydari, M.T., & Azizi, M.S. (2024). Feasibility Study of Developing Pocket Parks in Iranian Cities with Citizens' Participation, Elahieh and Kooie Farhang Neighborhoods in Zanjan: A Case Study. *Urban Ecological Research*, 14(4), 63-84.

ABSTRACT

The aim of the current research is the feasibility study and development of pocket parks in Iranian cities with the approach of citizen participation in Elahieh and Kooie Farhang neighborhoods of Zanjan city in response to the fact that the factors affecting citizen participation in the feasibility and creation of pocket park development in Zanjan city neighborhoods and effective strategies for development. What is the partnership of pocket parks? The present research is in accordance with the descriptive-analytical method in terms of its applied type and nature. The method of collection, library and field observation (interview with questionnaire tool), and sampling of probability type by simple random method. So far, no important studies have been done in the area of the feasibility of creating and developing park envelopes with the citizen participation approach, and the practical value of the research will be in changing, improving and modifying the methods and patterns of dealing with planning for the sustainability of cities in Iran. The results showed that trust played an important role in the development of pocket parks and increasing neighborhood dynamics, trust in each other and urban management was the basis for creating such desirable spaces. Also, the situation of the components of NGOs and feeling of security in the two neighborhoods of Elahieh and Kooie Farhang are not the same, and the conditions of Kooie Farhang are more unfavorable than Elahieh. Finally, for the development of such spaces, the sense of security variable will have the greatest impact on the development of pocket parks in these neighborhoods.

KEY WORDS

Pocket Park, Citizen Participation, Sustainable Development, Zanjan, Elahieh and Kooie Farhang.

نشریه علمی

پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری

«مقاله پژوهشی»

تحلیلی بر امکان‌سنجی و توسعه پارک‌های جیبی در شهرهای ایران با رویکرد مشارکتی محله مبنا، مورد پژوهش: شهر زنجان، محلات الهیه و کوی فرهنگ

محسن احدنژاد روشنی^۱، محمدتقی حیدری^{۲*}، محمدصادق عزیزی^۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر امکان‌سنجی و توسعه پارک‌های جیبی در شهرهای ایران با رویکرد مشارکت شهروندان در محلات الهیه و کوی فرهنگ شهر زنجان در پاسخ بر این امر که مؤلفه‌های مؤثر بر مشارکت شهروندان در امکان‌سنجی و خلق توسعه پارک‌های جیبی در محلات شهر زنجان و راهکارهای مؤثر بر توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی کدام است؟ است. پژوهش حاضر از نظر نوع تحقیق، کاربردی و ماهیت آن منطبق بر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری، کتابخانه‌ای و مشاهده میدانی (مصاحبه با ابزار پرسشنامه) و روش نمونه‌گیری از نوع احتمالی به صورت تصادفی ساده بوده است. تاکنون در حوزه امکان‌سنجی خلق و توسعه پاکت پارک‌ها با رویکرد مشارکت شهروندان بررسی‌های مهم صورت نپذیرفته و ارزش عملی پژوهش نیز به‌نوبه خود در تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با برنامه‌ریزی برای پایداری شهرها در ایران خواهد بود. نتایج نشان داد اعتماد نقش مهمی در توسعه پارک‌های جیبی داشته و برای توسعه پارک‌های جیبی و افزایش پویایی محله، اعتماد به یکدیگر و مدیریت شهری زیربنای خلق چنین فضاهای مطلوبی بوده است. همچنین وضعیت مؤلفه‌های «سمن‌ها» و «احساس امنیت» در دو محله الهیه و کوی فرهنگ مشابه نیست و شرایط کوی فرهنگ نامناسب‌تر از الهیه است. در نهایت برای توسعه چنین فضاهایی متغیر «احساس امنیت» بیش‌ترین تأثیر را بر توسعه پارک‌های جیبی در این محلات خواهند داشت.

واژه‌های کلیدی

پارک جیبی، مشارکت شهروندان، توسعه پایدار، شهر زنجان، الهیه و کوی فرهنگ.

^۱ دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
^۲ دانشیار، گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
^۳ کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

نویسنده مسئول: محمدتقی حیدری
رایانامه: Mt.heydari@znu.ac.ir

استناد به این مقاله:

احدنژاد روشنی، محسن؛ حیدری، محمدتقی و عزیزی، محمدصادق (۱۴۰۲). تحلیلی بر امکان‌سنجی و توسعه پارک‌های جیبی در شهرهای ایران با رویکرد مشارکتی محله مبنا، مورد پژوهش: شهر زنجان، محلات الهیه و کوی فرهنگ. فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۴(۴)، ۸۴-۶۳.

مقدمه

باز عمومی به‌طور مجدد آشتی بین انسان و طبیعت ایجاد نمود و به‌عنوان مرکز محله، بستری برای تعاملات اجتماعی مثبت غیررسمی فراهم نمود.

مطالعه حاضر می‌کوشد به سهم خود، در شهر زنجان به دلیل داشتن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه مؤثر در زمینه توسعه پارک‌های جیبی در سطوح محلات مختلف شهری از طریق مشارکت شهروندان؛ فضای زیستی مناسب را به وجود آورد تا با گشودن افقی فراخ‌تر در حوزه بومی پایداری شهر، خلاء موجود در مطالعات شهری در حوزه تخصصی را ابتدا آشکار و سپس پر کند. ضرورت پرداختن به موضوع مشارکت شهروندان در ایجاد و توسعه پارک‌های جیبی از نظر محققین می‌تواند از دو بعد مورد بررسی قرار گیرد: اولاً توسعه چنین فضاهایی از سوی شهروندان به‌عنوان قلمرو تجربه‌های فعال، حسی از رقابت، صمیمیت و مسئولیت‌پذیری را میان ساکنین آن محله‌ها ایجاد خواهند نمود و از سویی فعالیت و مشارکت اجتماعی حد‌والای داشتن تعاملات اجتماعی است که در آن افراد با داشتن حس تعلق به محل سکونت خود، یکدیگر را در هدف و سرنوشت خویش سهیم می‌دانند و لذا برای انسجام و پایداری اجتماع محلی تلاش می‌کنند. خروجی خلق مشارکتی این فضاهای منحصربه‌فرد شهری اغلب شامل ایده‌های زیر خواهد بود:

۱. بهره‌مندی شهروندان از یک محیط اکولوژیکی در فضای کوچک مقیاس؛
۲. حمایت و محافظت از میراث محله‌ای (اعتماد، همیاری، مشارکت و...)
۳. کاهش آلودگی‌های هوا، صوتی، ذهنی و تقویت منظر شهری؛
۴. تأثیر بر ساکنین محله در نهادینه‌سازی تصمیم‌سازی پایین به بالا و مؤثر بودن در سرنوشت اجتماع خود؛
۵. جلوه دادن جوامع ایمن و اجتماعی‌تر؛
۶. بازسازی ارگانیک کالبدی و اجتماعی زیرپوست شهر توسط شهروندان.

لذا فراورده و محصول این مطالعه می‌تواند (با مشخص کردن عوامل تأثیرگذار و بررسی فراز و فرود این عوامل در خلق و توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی) راهنمای خوبی برای مدیران شهری، برنامه‌ریزان و طراحان شهری تلقی شود، امری که به‌عنوان یک حلقه مفقوده در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران درک می‌شود. بنابر مباحث پیشین شکاف ذهنی مطالعه حاضر بر این امر استوار است که مؤلفه‌های مؤثر بر مشارکت شهروندان در امکان‌سنجی و خلق توسعه پارک‌های جیبی در محلات شهر زنجان کدامند؟

در راستای تسلط زندگی ماشینی و فدا کردن سطوح سبز برای رشد شهرها با تغییرات منفی عظیم زیست‌محیطی روبرو بوده و بشر برای جبران این مهم و کم کردن این اثرات به احداث پارک‌های در نواحی شهری روی آورده است و این امر مهم کم‌تر از نیم‌قرن همواره به‌عنوان یکی از عناصر مهم و حیاتی شهرها مطرح بوده و کاربرد فضای سبز از جمله پاکت پارک‌ها، مقوله‌ای است که در برنامه‌ریزی شهری قرن ۲۱ توجه خاصی به آن می‌شود (رفیعیان و خدایی، ۱۳۸۸: ۲۷۷). به‌عبارتی پارک‌های جیبی امروز به‌عنوان راه‌حلی برای جبران بخشی از کمبود فضا در مراکز شهری، مجتمع‌های مسکونی و دیگر عرصه‌های شهر مطرح است، آن هم در شرایطی که در شهرها با توجه به افزایش تراکم ساختمانی و جمعیتی بیش از هر زمان دیگر نیاز به فضاهای باز و سبز، آن هم فضاهای کوچک و ارزان، احساس می‌شود. از طرفی این فضاها به‌واسطه اینکه معمولاً بدون متولی نیز هستند، به مکان‌های دنجی برای بسیاری از بزه‌های اجتماعی تبدیل می‌شوند، همچنین مشکلات زیست‌محیطی و بصری ناشی از وجود این زمین‌ها از دیگر دلایل اهمیت آن‌ها است (زندیه و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۵).

در کشور ایران پارک‌های شهری زاینده تحولاتی در عرصه اجتماعی و شیوه‌های باغ‌سازی است که همگام با سایر جنبه‌های معماری و شهرسازی از قاجار آغاز و نتایج آن با نیم قرن تأخیر پا به عرصه فضای شهری گذاشته است (حمزه نژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۰). در واقع با توجه به تمامی پیشرفت‌های قرن حاضر، در کشورهای در حال توسعه مانند ایران، فقدان این عنصر حیات‌بخش در زندگی اجتماعی انسان‌ها، بیش از هر زمان دیگری موجب افول کیفیت زندگی شهری شده است (سوزنچی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۸). باید در نظر گرفت اگر تا دیروز محله‌ها، چهارسوق‌ها، گرمابه‌های عمومی، مساجد و ... زمینه‌ساز روابط دوستی و همسایگی بین افراد و خانواده‌ها بودند، امروزه در کنار آن‌ها و یا با کاهش و محو نقش اجتماعی آن‌ها، پارک‌ها و به‌خصوص بوستان‌های محلی، زمینه‌ساز آغاز، تحکیم و استمرار روابط دوستی و همسایگی بین افراد محل هستند. پارک‌های محلی، مکان‌آشنایی و تعامل گروه‌ها اقبال مختلف اجتماعی با یکدیگر هستند (مهدویان، ۱۳۸۰: ۲۶۰). لذا رهیافت پارک‌های جیبی این ظرفیت را برای توسعه فضای سبز ایجاد کرده است و می‌توان از این طریق در فضاهای موجود با طراحی فضای سبز و

مبانی نظری

چارچوب نظری

توسعه پایدار از نظر زیست‌محیطی و نوآوری در خلق رویکردهای جدید انواع فضاهای سبز هر دو مفاهیم در حال ظهور جدیدی را در قرن معاصر تجربه می‌کنند و اغلب تحقیقات را به سمت خود سوق داده‌اند (Shahzad et al, 2020: 5)؛ در این میان پارک‌های جیبی^۱ رویکردی است که به کمک آن می‌توان به افزایش توزیع عادلانه فضاهای عمومی شهری امیدوار بود. پارک جیبی، پارک بسیار کوچکی است که معمولاً به اندازه چند قطعه مسکونی یا حتی کوچک‌تر از آن می‌باشد. این نوع پارک می‌تواند در محلات مسکونی یا مراکز شهری مکان‌یابی شود. این پارک‌ها بسیاری اوقات در زمین‌های خالی و یا حتی در زمین بی‌قاعده و نامنظم و به اصطلاح «قناسی» گاه بدون استفاده، جانمایی می‌شوند. پارک‌های جیبی مأمونی هستند که افراد در شلوغی شهر به آن پناه می‌برند، در فضایی سبز کوچک پارک از هوای آزاد خارج از ساختمان استفاده می‌کند و به منظور استراحت، مطالعه، خوردن غذا و محلی برای ملاقات به آنجا می‌روند (طاهری، ۱۳۸۹: ۲۷۳). پارک‌های جیبی که برای فضاهای کم‌تر از دو هزار مترمربع پیشنهاد می‌شود، یکی از بهترین راهکارهای استفاده بهینه از قسمت‌های رها شده‌ای است که به خصوص در مرکز محلات شهری پراکنده‌اند (کلیف^۲، ۱۳۸۶، خیرالدین و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲).

پارک‌های جیبی^۳ به‌عنوان پارک‌های کوچک شناخته می‌شوند و فضاهای باز شهری در مقیاس کوچک هستند؛ فضاهای کوچکی که توسط ساختمان‌های تجاری یا خانه‌ها احاطه شده و بافت متراکم شهری را از هم جدا می‌کنند. این پارک‌های کوچک به‌عنوان پارک‌های محل‌های کوچک مقیاس عمل کرده و گستره‌ای از نیازها را برطرف می‌کنند. عملکردها در این پارک‌ها شامل رویدادهای کوچک مانند زمین‌بازی برای فضای استراحت یا ملاقات دوستان یا مکان خوردن غذا و غیره است. این پارک‌ها می‌توانند پناهگاهی در برابر شلوغی‌های شهر و همچنین مکانی برای استراحت و تمدد اعصاب باشند. به علت محدود بودن پارک و متنوع بودن نیازهای کاربران، ممکن است درگیری بین گروه‌های مختلف بالا گیرد، در نتیجه در سازمان‌دهی پارک‌های جیبی، طراحان اغلب باید به‌گونه‌ای عمل کنند که تمامی گروه‌ها بتوانند همزیستی مسالمت‌آمیزی در کنار

هم داشته باشند. یکی از مشخصات ویژه و منحصربه‌فرد پارک‌های جیبی این است که ممکن است از فضاهای خالی یا فضاهای فراموش شده ایجاد شوند. متأسفانه ساخت این پارک‌ها بسیار آسان‌تر از نگهداری آن‌هاست. زیرا بدون طراحی کارآمد، حمایت جامعه، استفاده و نگهداری از آن، رو به ویرانی می‌گذارند. به‌طور کلی می‌تواند گفت پارک‌های جیبی نواحی کوچکی از فضاهای عمومی دعوت‌کننده هستند که فضایی را برای فرار از فشار و شلوغی شهر فراهم می‌کنند. این دسته از پارک‌ها می‌توانند به شیوه‌های بسیار متنوع ایجاد شوند و در حیات کالبدی شهر وارد شوند (جمیلیان، ۱۳۹۰: ۵۸). البته دو اصل اجتناب ناپذیر در احداث این پارک‌ها که می‌توانند سبب افزایش بازدهی این فضاها شود عبارت‌اند از: الف- طراحی مناسب؛ ب- مکان‌یابی ایدئال رعایت این دو اصل در ایجاد این پارک‌ها به روح بخشیدن و افزایش میل و رغبت به حضور مردم در این فضاها کمک می‌کند. لذا لازم است ابتدا کلیه فضاهای بالقوه سطح شهر شناسایی و مورد ارزیابی قرار گیرد تا بهترین گزینه برای مکان‌یابی شهر انتخاب شود. منظور از طراحی مناسب، طراحی متناسب با کلیه گروه‌های بازدیدکننده و رعایت کلیه جوانب و تأمین کلیه نیازهای استفاده‌کنندگان می‌باشد. شاید بتوان گفت یک پارک جیبی خوب باید دارای خصوصیات زیر باشد: ۱- در دسترس بود (زمان رسیدن به پارک‌های جیبی نباید بیش از ۵ تا ۱۰ دقیقه شود) ۲- کمک به مشارکت عمومی ۳- ایجاد فضایی راحت و امن ۴- مکان اجتماعی ۵- دارای پوشش گیاهی به‌ویژه درختان باشد ۶- باید به روی همه افراد باز باشد و به عبارتی فاقد محدودیت استفاده باشد ۷- فضاهایی برای نشستن و استراحت و فضاهایی برای جمع شدن افراد به دور هم ارائه دهد ۸- این پارک‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که در ساخت شهری دوستانه‌تر، سبزتر و انعطاف‌پذیرتر مشارکت و کمک کنند. از آنجایی که این‌گونه پارک‌ها توسط دوچرخه و برای افراد پیاده در دسترس هستند، نیاز به پارکینگ ماشین ندارند. از مهم‌ترین خصوصیات متمایزکننده این پارک‌ها از سایر انواع پارک خصوصیت مردمی بودن این دسته از پارک‌هاست (جدول یک). این پارک‌ها عملاً توسط نهادهای مردمی و ارگان‌های خصوصی و با کمک و نظارت سازمان‌های دولتی مرتبط احداث و در جذب مشارکت مردمی مؤثر است. بعد مشارکتی این پارک تا حدی است که گاهی در صورت عدم وجود داوطلب ایجادشان به تأخیر خواهد افتاد؛ لذا وجود چنین فضاهایی در جهت دست‌یابی به محله‌های شهروندگرا قابل توجه است (بهرام سلطانی، ۱۳۹۰: ۶۸).

1. Pocket Park
2. Cliff
3. Pocket Park

جدول ۱. مشخصات عمومی پاکت پارک‌ها

مقیاس عملکردی پارک	جمعیت سرویس‌دهنده	شعاع دسترسی (متر)	نوع ارتباطات	اولویت سازگاری	موقعیت معمول
واحد همسایگی	۲۰۰-۱۵۰	۲۵۰-۲۲۰	نزدیکی به مسیرهای اصلی پیاده و عدم تداخل با مسیرهای اصلی	هم‌جواری با کانون‌های آموزشی؛ مانند کودکستان؛ هم‌جواری با کاربری‌های واحد همسایگی؛ نزدیکی به واحدهای مسکونی	مرکز واحد همسایگی

مأخذ: رحیمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۴

حاکم از ارزش و اولویت متفاوتی برخوردارند. لذا هدف از طراحی پارک جیبی را می‌تواند به‌صورت زیر عنوان نمود: ۱- فضایی برای رویدادهای کوچک به‌ویژه رویدادهای محله‌ای ۲- زمین‌بازی کودکان به‌صورت بسیار ابتدایی ۳- فضاهایی برای استراحت با ملاقات دوستان ۴- فضاهای صرف نهار ۵- فرار از شلوغی نواحی پیرامون شهر ۶- ارائه فرصتی برای استراحت و تمدد اعصاب ۷- ارائه فرصت‌هایی برای افزایش میزان نفوذپذیری سطوح در سراسر ۸- کاهش فشار از روی پارک‌های بزرگ‌تر ۹- افزایش مشارکت مردمی ۱۰- ترویج اصول فرهنگی در منطقه ۱۱- بهبود منظر فضاهای بدمنظر در شهر (شکل یک) ۱۲- استفاده و به‌کارگیری فضاهای بدون استفاده و رها شده شهری (رستم خانی و لقایی، ۱۳۸۳: ۳۵).

پاکت پارک‌ها دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی چون درمان بیماری‌های روحی، محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و نظایر این‌ها، که در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می‌شوند (عزیز زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۳). البته باید در نظر گرفت پارک‌های شهری جزئی از فضای سبز شهری محسوب می‌شود، ولی یک تفاوت عمده بین پارک و فضای سبز وجود دارد که الزاماً هر پارک فضای سبز دارد؛ ولی هر فضای سبزی پارک قلمداد نمی‌شود، زیرا پارک علاوه بر فضای سبز، از بازدهی اجتماعی بسیار بالایی برخوردار است (مشکینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۵)؛ بنابراین اهداف در پارک‌های مختلف بسته به شرایط

پاکت پارک در پالی

پاکت پارک در فیلادلفیا

شکل ۱. ساخت پارک جیبی در شهر باعث جذابیت فضای این شهرها شده است.

مأخذ: Nordh et al, 2013:13; Jasprizza, 1999: 69

و اجتماعی فرایند شهرنشینی سریع جهان را تعدیل کند. باگذشت زمان، پایداری شهری با رویکردهای متفاوت و اغلب بین‌رشته‌ای (ایده بیوفیلیک، زیرساخت‌های سبز؛ تنوع زیستی و ... راه‌حل‌های طبیعت‌محور در جهت پایداری اکوسیستم در جهت رفاه و خوشبختی انسان ارائه می‌کنند)، منعکس گردید (Kremera et al, 2019: 4). در این بین شواهد حکایت از تأثیرات مثبت تماس با طبیعت شهری و شهر سبز روی سلامتی شهروندان و آسایش

تولید فضا و توسعه پایدار شهری

از سطح ملی تا سطح محلی، دولت‌های سراسر جهان می‌کوشند توسعه پایدار را در برنامه‌ریزی‌های خود بگنجانند. در هسته این پارادایم، دستیابی به برد-برد هم‌زمان وجود دارد، یعنی پاسخگویی به نیازهای بشر در حال حاضر و در عین حال محافظت از نیازهای نسل‌های آینده (Stokes & Seto, 2018: 28). پایداری شهری به‌عنوان یک مفهوم مطرح گردید تا مسائل زیست‌محیطی

توسعه چنین فضاهایی و ارتباط آن با سایر فضاهای عمومی یکی از معیارهای مهم برای برنامه‌ریزی زیست‌محیطی شهر بوده و جزء وظائف مهم مدیریت شهری می‌باشد (Aram et al, 2019: 25). نقش پاکت پارک‌ها در تقویت پایداری فضای شهری به شرح ذیل است:

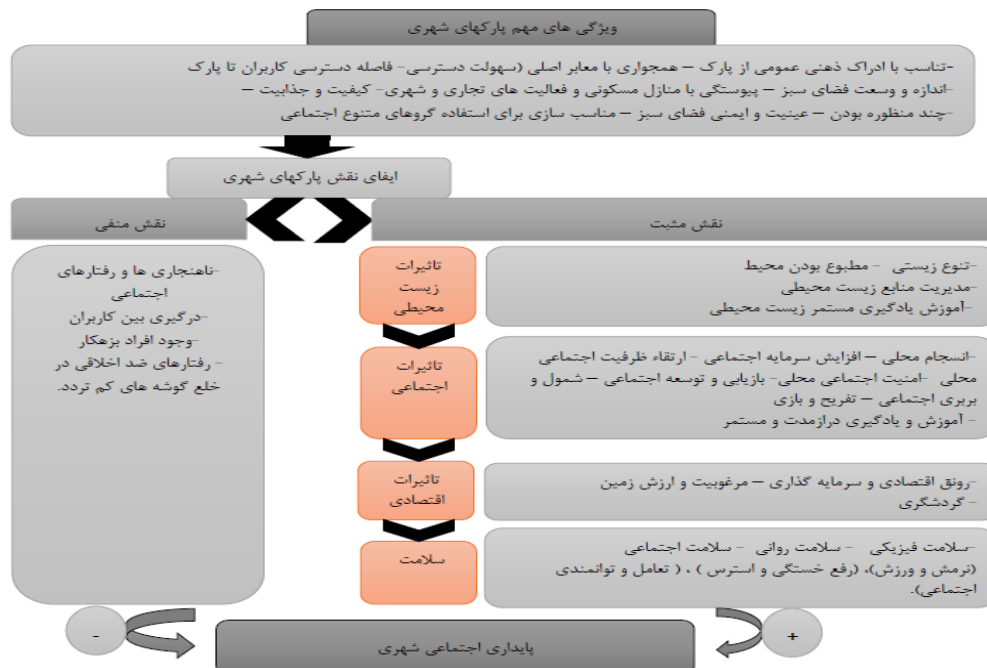
۱. نقش پاکت پارک‌ها در تقویت سنن و آئین‌های نمایشی و آداب اجتماعی
 ۲. نقش پاکت پارک‌ها در تقویت ارتباطات اجتماعی
 ۳. پاکت پارک‌ها بازتاب و بستر تجمع و رفتار جمعی
 ۴. پاکت پارک‌ها جزئی از پیش‌نیازهای فرایند اجتماعی شدن شهروندان
 ۵. پاکت پارک‌ها و تلطیف عواطف مشترک جمعی شهروندان (23 CTS EMBARQ México, 2017:)
- از سایر تأثیرگذاری‌های پاکت پارک‌ها در پایداری شهرها می‌توان به (جدول و شکل دو) اشاره نمود:

آنان دارد و این امر استدلال‌های قوی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان برای خلق و توسعه شبکه‌های چند کارکردی فضاهای سبز در سطوح مختلف ارائه می‌دهد (Girmaet al, 2019: 3). ایجاد پارک‌های کوچک‌مقیاس شهری در هر مقیاسی می‌تواند فعالیت‌ها را تسهیل کند، ارتباطات را ترغیب کند، از طریق این فضاها، آلودگی سروصدا و صوتی کاهش می‌یابد، قرار گرفتن در معرض فضای سبز، از جمله فضای سبز اطراف (فرامحلی) و فضای مجاور محله‌ای، می‌تواند بهزیستی درک شده را بهبود ببخشد (Wu et al, 2018: 87). خلق چنین فضاهایی به لحاظ اجتماعی می‌تواند با سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه وسیعی از شیوه‌های زندگی، روابط موزون و جامعه شهری با طراوت توصیف گردد (حبیبی، ۱۳۹۲: ۷۷). پاکت پارک‌ها به‌عنوان یک عنصر باکیفیت، فضای سبز؛ به‌عنوان یک فضای مستقل عمومی یا در ترکیب با فضاهای عمومی، همواره نقش خاصی در تأمین حضورپذیری ساکنان؛ آرامش و تقویت تعاملات اجتماعی ایفا می‌نماید و ذکر این نکته مهم است که

جدول ۲. چگونگی تأثیرگذاری پاکت پارک‌ها در پایداری شهرها

کارکرد زیست‌محیطی	کارکرد اجتماعی	کارکرد اقتصادی	کارکرد کالبدی و فیزیکی
تصفیه آب‌وهوا	تقویت وابستگی‌های اجتماعی	ایجاد تنوع در زندگی روزانه در اثر ترکیب آن با فضاهای شهری	کاهش انرژی مصرفی ساختمان‌ها
جذب انرژی و گرمای هوا و سرد نمودن آن توسط تبخیر	بالا بردن میزان مشارکت‌پذیری شهروندان	تقسیم فضا	کاهش هزینه‌های مربوط به رفع آلودگی هوا و گردوغبار
حذف پرتوهای مضر خورشیدی		ایجاد حفاظ	

مأخذ: زندیه و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۵

شکل ۲. اثرات و نقش پارک‌ها در ابعاد مختلف پایداری شهر مأخذ: مرادیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۸

بوم‌شناسی و تولید فضای شهری

برنامه‌ریزی نفوذ نموده است، به طوری که در سال‌های اخیر شاهد طرح‌ها و برنامه‌های متعددی در این راستا در بسیاری از شهرهای کشورهای جهان از جمله ایران می‌باشیم (موحد و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۷۸). بوم‌شناسی شهر، چارچوبی برای درک چگونگی اثرات ساختار اجتماعی در بازتولید محیط‌های شهری باشد، این دیدگاه ریشه در نظریه‌های تولید اجتماعی فضا دارد. بر اساس دیدگاه فوق، محیط‌های شهری از ساختارهای اجتماعی و فیزیکی ترکیب یافته‌اند که به طور فعالانه و در یک فرایند تاریخی تولید می‌شوند. از این رو هریک از عناصر شهری، مانند: پارک‌ها، آسمان‌خراش‌ها و ... تجسم فرایندهای اجتماعی و فیزیکی هستند به علاوه، فضاهای سبز شهری، نوعی تولید اجتماعی محسوب می‌شوند. زیرا ایجاد و گسترش آن‌ها متأثر از اقتصاد سیاسی و تصمیمات مدیران شهری و الگوی فضایی مالکیت عمومی و خصوصی است؛ به این ترتیب، مطالعه آن نیز می‌تواند نشان دهنده جنبه‌هایی از روابط متعامل و برهم کنش شرایط اقتصادی - اجتماعی و فضایی حاکم بر جامعه شهری باشد (کرمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰). ویژگی‌های کلیدی برنامه‌ریزی بوم‌شناختی به شرح زیر خلاصه می‌شود (افشین اخگر و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶):

- رفع نیازهای ذاتی انسان؛
- حرکت به سمت پایداری منابع؛
- حفظ تمامیت بوم‌شناختی؛
- تقلید اکوسیستم‌های طبیعی؛
- بوم ساخت شهری پایدار و ویژگی‌های آن؛

هدف از مدل‌سازی شهرها به عنوان «بوم ساخت پایدار» را می‌توان دستیابی به محیطی اخلاقی، مؤثر (سالم و عادلانه)، بدون ائتلاف مواد، خود تنظیم، بهبودپذیر، خودتجدیدپذیر، انعطاف‌پذیر، مشارکتی و تأمین‌کننده نیازهای روانی دانست (افشین اخگر و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶). چنان که شکل ۳، نقش افراد محلی را در حین طراحی و ساخت پاکت پارک به خوبی نشان می‌دهد:

بوم‌شناسی به مطالعه رابطه میان صور زندگی با محیط طبیعی اطلاق می‌شود (رزاقیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۸). بوم‌شناسی مبین شرایط اجتماعی، اقلیمی، فرهنگی و آداب و رسوم جوامع مختلف است. به طوری که بومیان هر محدوده مکانی، میراث فرهنگی و هویتی مادی و معنوی خاص خود را بر دوش می‌کشند؛ بنابراین نمی‌توان از واژه اکولوژی صرفاً جنبه زیست‌محیطی آن را برداشت نمود. درحالی‌که اکولوژی طبیعی یا بوم‌شناسی زیست‌محیطی، شناخت طبیعت به‌عنوان میراث ملموس، مطالعه روابط بین ارگانیسم‌های زنده و محیط، شکل‌های متفاوت زندگی، حیوانات، گیاهان و غیره را شامل می‌شود. بوم‌شناسی فرهنگی نیز بررسی نحوه تأثیر محیط‌زیست بر فرهنگ و جامعه و چگونگی وفق یافتن آن‌ها با محیط‌زیست را شامل می‌شود؛ از این رو همواره علوم طبیعی، عقاید و رویکردهای اجتماعی در جهت درآمیزی باهم بوده است. تجربیات معاصر نشان داد که با نگاه یک‌جانبه به ابعاد اکولوژی، رونق اجتماعی فضا باگذشت زمان ازدست‌رفته و بر فضاهای متروک شهری افزوده می‌شود، هرچند فضا از نظر رعایت مسائل اقلیمی و زیست‌محیطی پیشرفته باشد. از این رو پارک‌های شهری (پاکت پارک‌ها) در نتیجه توجه هم‌زمان به بوم‌شناسی زیست‌محیطی و بوم‌شناسی فرهنگی می‌تواند موجد پایداری مکان شود (مفیدی شمیرانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۱). در عصر کنونی که نگرش و رویکردهای اکولوژیکی یکی از مهم‌ترین مباحث روز دنیا در توسعه پایدار و برنامه‌ریزی شهری به شمار می‌رود؛ از نخستین مصادیق کاربردی دانش بوم‌شناسی شهری در حوزه شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، می‌توان به برنامه‌ریزی اکولوژیکی محور (زیست‌بوم محور) در مقیاس محله‌ای اشاره نمود که این مفهوم در اوایل قرن بیستم تبیین شده و اقدامات عملی آن نیز از نیمه‌های همان قرن شکل گرفته است. به تدریج و با تقویت جایگاه حفاظت از محیط‌زیست و فرایندهای اکولوژیکی در سیستم برنامه‌ریزی، رویکردهای اکولوژیکی از سطوح ملی و منطقه‌ای به سطوح پایین‌تر

شکل ۳. کنشگران محلی در حین طراحی و ساخت پاکت پارک‌ها

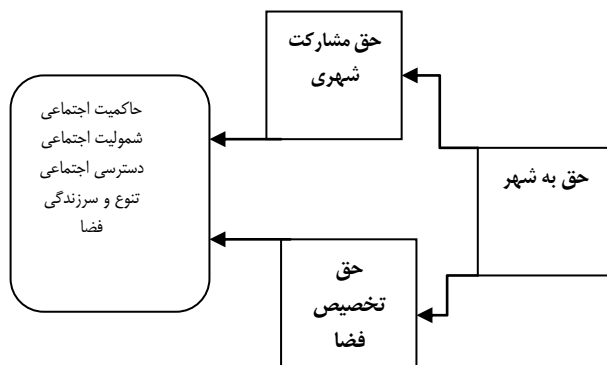
مأخذ: 31: CTS EMBARQ México, 2017

حق به شهر^۱ و تولید فضای شهری

در سال‌های اخیر همواره در محافل علمی و سیاسی کشور، موضوع مشارکت شهروندان در تولید اجتماعی فضای شهری در صدر گفتمان‌های اجتماعی و سیاسی جامعه قرار داشته؛ همگان از آن به‌عنوان عنصری مهم در جهت رسیدن به دموکراسی توسعه پایدار سخن گفته‌اند (عباس‌زاده، ۱۳۸۷: ۴۴). در سال‌های اخیر در سطح جهانی، در محافل سیاسی و در مجامع مختلف در سطوح ملی و جهانی در قالب قانون‌ها و منشورهای متعدد به نقش و اهمیت حق به شهر به‌عنوان یکی مهم‌ترین حقوق شهروندان و یکی از الزامات زیستی در شهر امروزی اشاره گردیده است. از جمله این منشورها و قوانین می‌توان به منشور حقوق و مسئولیت‌های مصوب در مونترآل، قوانین به رسمیت شناختن سکونتگاه‌های غیررسمی در برزیل، قوانین منشور اروپایی برای حفاظت از حقوق بشر در شهر، منشور جهانی حق به شهر و منشور مکزیکوسیتی برای حق به شهر اشاره کرد (جلالی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶).

ایده لفور^۲ در مورد حق مشارکت اشاره به مرکزیت شهروندان در تصمیم‌گیری در اموری است که به‌طور مشخص فضای شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. لفور مشارکت ساکنان را صرفاً امتیازی از جانب دولت به آن‌ها نمی‌پندارد؛ بلکه مشارکت تک‌پویی سیاسی به‌منظور افزایش کنترل و خودگردانی ساکنان بر شهر می‌باشد. تأکید لفور بر اهمیت نقش فضا در تولید آهنگ روزمره زندگی و بازتولید روابط اجتماعی، رویکردی به حقوق شهروندی را پدید می‌آورد که در آن ساکنان شهر می‌بایست نقش‌آفرینان و ذی‌نفعان اصلی در تولید فضای شهری باشند. چنانچه ایسین ایده لفور را تفسیر می‌نماید، حق شهری در واقع حق شهروندی شهری است که موجب تجدید حقوق جمعی در قالب تخصیص فضا به شهروندان و مشارکت آن‌ها در اموری است که به‌طور مستقیم فضای شهر و زندگی روزمره آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (معروفی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷). رسیدن به خود- اداره گری^۳ و خود- مدیریتی^۴ در مسائل متعدد شهری به‌عنوان یک شهروند و کنشگر در سطوح مختلف زندگی روزمره و مدیریتی است. آنچه از این

فرایند- پس زدن نیروهای سرکوبگر فضا و در نهایت رسیدن به خود اداره‌گری و خود مدیریتی آن- حاصل می‌آید، همان مفهومی است که حق به شهر نام دارد (جلالی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶). لفور حق شهری را حق به زندگی شهری می‌داند که امروزه اسیر دولت و سرمایه شده است. فضا در خدمت دولت و سرمایه موجب جایگزینی ارزش کاربری فضا با ارزش مبادله‌ای آن و در نتیجه بیگانگی برای بهره‌وران می‌شود. به‌منظور مقابله با این بیگانگی می‌بایست کنترل بر نحوه کاربری زمین و پراکنش خدمات در اختیار ساکنان شهر و باهدف بهره‌وری آنان صورت پذیرد. خودگردانی فضایی به معنای تکاپوی ساکنان شهر برای کنترل، مدیریت و تولید فضای شهر متناسب با نیازهای خود می‌باشد (همان: ۸). به نظر می‌رسد تئوری حق به شهر می‌تواند به‌عنوان معیاری برای ارزیابی پروژه‌های شهری قرار گیرد و از سویی مداخلات کالبدی به دلیل تغییر در شیوه زندگی، حقوق اجتماعی و احساس تعلق خاطر افراد و گروه‌ها تأثیری مستقیم بر حق شهری دارند. واضح است که نمی‌توان از سرمایه‌گذاران انتظار داشت که حق شهری را مبنای حرفه خود قرار دهند. با این وجود و با توجه به شرایط اقتصاد بازار و تقاضای سودآوری پروژه‌های شهری، فضای شهری می‌تواند علاوه بر نقش سودآوری مالی به‌عنوان ابزاری برای تعاملات مدنی و تحقق حق شهری ساکنان نیز باشد. شکل ۴، قواعد حاکم بر تولید فضای شهری را در ارتباط با حق به شهر لفوری نشان می‌دهد:

شکل ۴. مدل نظری حق به شهر و تولید اجتماعی فضا

مأخذ: رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۳

پیشینه تحقیق

دو و ژانگ^۵ (۲۰۲۰)، سبزه‌سازی شهری: پارادوکس جدید اقتصادی یا اجتماعی، را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج

1. right to "the" city
2. Lefebvre
3. Self-Administration
4. Self-management

روشن در نتیجه دل‌سردی شهروندان نسبت به مشارکت، تفاوت بین شهروندان با تحصیلات و درآمد بالا و مقامات دولتی و ذینفعان در ادراک خود از آگاهی اجتماعی و تمایل به مشارکت و غیره. مصاحبه‌شوندگان اعلام کردند که مشارکت افراد بسیار ضعیف است و استفاده‌کنندگان پارک معتقدند که مسئولین هرگز نظراتشان را نمی‌بینند (عزیزی، ۱۳۹۷: ۲۵).

گل‌نشین و همکاران (۱۳۹۶)، تحلیل نقش پارک‌های جیبی در تقویت تعاملات اجتماعی و زیست‌محیطی را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها ایجاد پارک‌های جیبی در سطوح محله‌ای می‌تواند در تقویت ابعاد اجتماعی و امکان افزایشی رابطه بین انسان و طبیعت در محیط شهری مؤثر باشد و همچنین ایجاد پارک‌های جیبی در محلات در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان تأثیرگذار است. با توجه به نتایج منتج شده؛ پارک‌های محلی برای رفع بخشی از نیازهای روانی و اجتماعی شهروندان هستند. از این‌رو توسعه این فضاها در جهت ارتقا کیفیت زندگی شهروندان امری اجتناب‌ناپذیر است.

محمدیاری واحد و همکاران (۱۳۹۶)، اصول طراحی پارک‌های جیبی را در بازطراحی باغ کودک ارومیه مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها بهره‌گیری از تجارب ایران و جهان در زمینه طراحی پارک‌های جیبی و بررسی پنج نمونه از پارک‌های جیبی و بهره‌گیری از مشاهدات عینی، با انتخاب سه پارک به‌عنوان نمونه موردی در شهر ارومیه، در نهایت به بازطراحی یکی از پارک‌ها (باغ کودک) طبق اصول طراحی پارک‌های جیبی می‌پردازد.

فیضی و همکاران (۱۳۹۶)، شناخت پارک جیبی و معرفی انواع آن را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها شناخت پارک‌های جیبی و افزودن آن‌ها به طبقه‌بندی پارک‌های شهری به‌عنوان کوچک‌ترین نوع پارک‌ها به لحاظ اندازه و همچنین ارائه دسته‌بندی برای اینگونه از پارک‌ها می‌باشد. یافته‌های این مطالعه می‌تواند برای برنامه‌ریزی و طراحی صحیح پارک‌های جیبی تأثیرگذار بوده و با توجه به مزایای بسیار آن‌ها در عین مساحت کم، به افزایش جذب مشارکت مردم در ایجاد این‌گونه پارک‌ها کمک کند.

مراحمی (۱۳۹۵)؛ طراحی پاتوق- پارک محلی محور تاریخی خاقانی در جهت ارتقای تعلق به مکان ساکنین محله جلفا در اصفهان را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها به طول حدود ۳۰۰ متر از خیابان خاقانی با طراحی سه پارک جیبی و سه پاتوق به بخشی از مشکلات این محله که منجر به کاهش تعلق مکانی در ساکنین شده است. پاسخ بدهد. خیرالدین و همکاران (۱۳۹۳)، ارزیابی تأثیر قابلیت توسعه

مطالعه آن‌ها طراحی الگوهای مکانی استفاده از اراضی می‌تواند گامی به‌سوی جنبه‌های چندجانبه پایداری باشد؛ فراهم آوردن تعداد بی‌شماری از مناطق کوچک سبز که مقرون‌به‌صرفه و در دسترس هستند در سطح شهر می‌تواند رویکرد برد- برد را ارائه دهد و هم‌زمان می‌تواند مشارکت در شکوفایی اقتصادی و عدالت اجتماعی پایدار را نیز شکل دهد. همچنین این مطالعه شواهدی از کشورهایی نظیر چین ارائه می‌دهد که با وام‌گیری از تجارب غرب در حوزه برنامه‌کاربری زمین؛ این کشورها توانسته‌اند پایداری را به درون زندگی افراد سوق دهند.

لین^۱ و همکاران (۲۰۱۷)، تأثیر مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شهری بر جزیره گرمایی شهر در پارک‌های جیبی در محیط‌های پرتراکم شهری را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها توسعه پارک‌های جیبی یک اقدام مؤثر و عملی برای کاهش جزیره گرمایی شهر^۲ به‌ویژه در محیط‌های پرتراکم شهری است. با این وجود یک آستانه از نسبت پوشش درختان (در حدود ۴۲ درصد)، در این محیط‌های لازم است تا اثر خنک‌کنندگی آن مورد مفید واقع شود.

عبدالعلی عزیز^۳ (۲۰۱۷)، طراحی پاکت پارک‌ها در سکونتگاه‌های غیر رسمی، قاهره مصر را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها ایمنی، روشنایی و نگهداری از اولویت‌های اصلی ساکنان اطراف است. علاوه بر این در خلق و توسعه این فضاهای اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و فرهنگی تأثیر عمیقی بر کیفیت محصول نهایی آن خواهد داشت.

نورد^۴ و همکاران (۲۰۱۳)، پارک‌های جیبی برای افراد - ارزیابی طراحی و استفاده از پارک‌ها را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها پاکت پارک‌ها باید تا حد امکان دارای مقیاسی کوچک و دارای محتوای طبیعت‌محور باشد و بتواند علاوه بر ایجاد نظارت اجتماعی و مجهز به برخی صندلی و میلمان برای ارتقاء فرصت‌های تجربیات و عملکرد به‌عنوان مکان‌های ملاقات اجتماعی و پاتوق‌های اجتماعی عمل کند.

- تی هین^۵ (۲۰۰۹)، مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی و مدیریت پارک‌های جیبی در پارک فیش نات در هانوی و پتنام را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها اجرای نامناسب قوانین مربوط به مشارکت شهروندان، عدم هدایت شهروندان برای رسیدن به اطلاعات، فقدان چارچوب قانونی

1. lin et al
2. Urban Heat Island (UHI)
3. Abd El Aziz
4. Nordh
5. T hin

توسعه و یا توزیع فضای سبز عمومی متمرکز بوده؛ اما واقعیت آن است که فضاهای سبز عمومی، تنها منبع تأمین سوخت‌وساز شهری (از نظر کارکرد فضای سبز) نبوده و بخش مهمی از نقش فضای سبز شهری بر عهده فضاهای سبز خصوصی است. از این منظر تلاش برای توسعه یک بوم‌ساخت شهری در سطح میکرو که دقیق، جامع و بومی باشد ضروری به نظر می‌رسد. مطالعه حاضر اگرچه از لحاظ موضوعی (مشارکت مردمی و تولید فضای شهر) در موارد مختلف و از جنبه‌های مختلف به آن مورد بررسی قرار گرفته است، اما به لحاظ محتوایی و رویکردی توأمان، دارای نوآوری بوده و آن را از تحقیقات پیشین متمایز می‌سازند. لذا اهمیت بررسی این موضوع را می‌توان در دو محور عمده خلاصه نمود: ارزش نظری و ارزش عملی. ویژگی نظری این مطالعه کمک به پیشرفت تخصصی و افزودن بر ادبیات علمی موضوع و برنامه‌ریزی پایداری شهرها می‌باشد، زیرا همان‌طور که پیشینه پژوهش نشان می‌دهد؛ تاکنون در حوزه امکان‌سنجی خلق و توسعه پاکت پارک‌ها با رویکرد مشارکت شهروندان بررسی‌های عمیق صورت نپذیرفته است. ارزش عملی پژوهش نیز به‌نوبه خود در تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با برنامه‌ریزی برای پایداری شهرها در ایران خواهد بود.

روش انجام پژوهش

تحقیق حاضر از نظر نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. گردآوری اطلاعات به طرق کتابخانه‌ای و میدانی (مصاحبه از طریق ابزار پرسشنامه ساخت‌یافته با ساکنین مناطق مورد مطالعه) صورت گرفته است. در تحقیق حاضر مشارکت شهروندان به‌عنوان متغیر مستقل؛ همچنین خلق و توسعه پارک‌های جیبی متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. بر اساس آمارنامه شهرداری زنجان (۱۳۹۵)؛ شهرک الهیه دارای جمعیت (۲۸۸۵۲ نفر) و کوی فرهنگ (۱۹۱۷۶ نفر) جمعیت و در مجموع ۴۸۰۲۸ نفر می‌باشد. براساس روش کوکران با احتمال ۹۵ درصد تعداد حجم نمونه برای کل محدوده مورد مطالعه ۳۸۲ نفر برآورد شده و با توجه به نزدیکی جمعیت دو منطقه به یکدیگر، برای هر دو محدوده نمونه سهم یکسانی در نظر گرفته شده است. در پژوهش حاضر به‌منظور ارزیابی روایی پرسشنامه از مدل لاوشه با سنجش گزینه‌های ضروری، غیرضروری ولی مفید و غیر لازم از نظرات ده متخصص در برنامه‌ریزی شهری بهره گرفته شد و مطابق تصمیم‌گیری در مورد نسبت روایی محتوایی مقدار روایی برای پرسشنامه مورد نظر ۸۶ درصد بوده و کاملاً روا شناخته شد.

فضای سبز به‌کارگیری رهیافت پارک‌های جیبی را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها توسعه فضای سبز با به‌کارگیری رهیافت پارک‌های جیبی در شهرهای امروزی با توجه به کمبود فضای باز و سبز موجود، بالا بودن تراکم جمعیتی و ساختمانی، مشکلات زیست‌محیطی شهرها نقش بسیار تأثیرگذاری را در تلطیف محیط شهری، افزایش حضور شهروندان و در نتیجه بالا بردن تعاملات اجتماعی، سرزندگی، امنیت و حس تعلق به محیط داشته و می‌تواند بر روی ادراک شهروندان از محیط شهری اثربخشی داشته باشد.

صادقی‌مقدم و همکاران (۱۳۹۲)، معرفی پارک‌های جیبی و اولویت‌بندی معیارهای آن مطابق با فرهنگ ایرانی را مورد مطالعه قرار دادند. طبق نتایج مطالعه آن‌ها پرداختن به امر برنامه‌ریزی فضای سبز (پارک‌های شهری) به‌عنوان بهترین گزینه برای کاهش این قبیل مشکلات می‌باشد که با توجه به کمبود فضای شهری و رشد روزافزون جمعیت، ایده جدید پارک جیبی به دلیل اشغال فضای کم‌تر و در دسترس بودن برای افراد محلی یکی از مناسب‌ترین راه‌ها می‌باشد. متأسفانه به دلیل اینکه این طرح بیش‌تر در کشورهای توسعه‌یافته رواج دارد و در نقطه مقابل آن، شهرهای کشورهای در حال توسعه (به‌خصوص شهرهای ایرانی) بهره کم‌تری از این امر برده‌اند.

با عنایت به مروری بر نتایج ادبیات فوق؛ می‌توان اظهار نمود گزینش پاکت پارک‌ها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی پایداری و سرزندگی شهرها و اغلب با درون‌مایه‌های عظیم اجتماعی-فرهنگی؛ می‌تواند از دو جنبه مهم تلقی گردد: نخست آن‌که اهمیت پرداختن به این رویکرد جدید در ادبیات برنامه‌ریزی شهری در پاسخ به تهدیدهای جدید پیش روی زندگی شهروندان و تئوری پایداری مطرح می‌گردد؛ در این راستا امروزه شهرها نیازمند مداخلاتی نو هستند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، برنامه‌ریزی برای حفظ و پایداری محیط زیستی با خلق چنین فضاهایی است که محرکه فرصت حضور و مشارکت مردمی در خلق آن می‌تواند حق به شهر ۱ برای ساکنین شهرهای کنونی را رقم زده و وجوه ذهنی فضا و نیز شکستن قواعد پیوستار مردم-فضا را برای همیشه تغییر دهد. زیرا با نادیده انگاشتن و پنهان ساختن لایه‌های قدرت محلی و در نتیجه تضاد همیشگی میان دو کنشگر مردم و نهاد قدرت متمرکز شهری، معادله قدرت به نفع نهاد قدرت صورت‌بندی خواهد شد. از سویی عمده تحقیقات انجام شده تاکنون، بر روی

همچنین برای اطلاع از پایایی تحقیق؛ پس از پاسخگویی ۱۵ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران برنامه‌ریزی شهری به سؤال‌های پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۳۵) محاسبه شد که حاکی از اعتبار بالای پرسشنامه دارد. جدول سه ابعاد و شاخصه‌های تحقیق را برای بررسی موضوع مورد مطالعه نشان می‌دهد:

جدول ۳. ابعاد و شاخصه‌های مورد مطالعه تحقیق

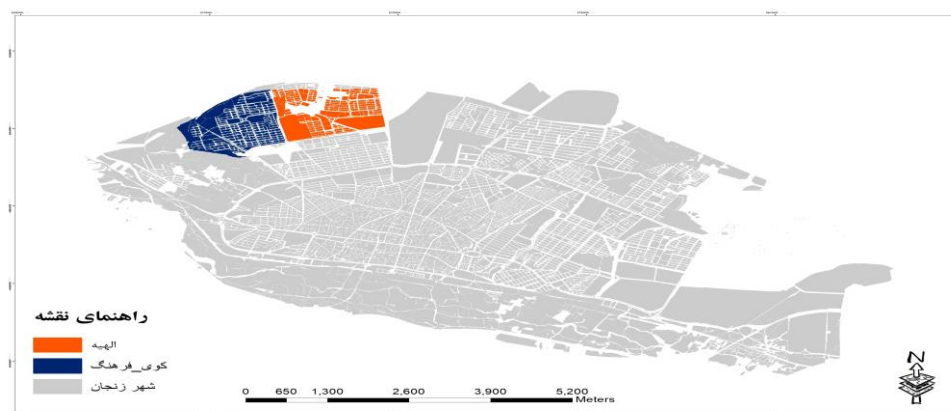
شاخص	گویه‌ها	منابع و مأخذ
احساس تعلق	میزان رضایت از محل سکونت در محله، احساس مسئولیت در زیباسازی فضای سبز محله، علاقه‌مند بودن به دخالت در توسعه فضای سبز محله، نگرش به محله به عنوان خانه خود، گرایش و تمایل به مشارکت محله‌ای	(علوی‌تبار، ۱۳۷۹) (رفیع‌پور، ۱۳۷۲) (مقیم، ۱۳۹۰)
	کسب درآمد، امنیت در محله، کمک به زیبایی محله، ارائه پیشنهادها و نظرات بر تصمیمات مدیران محله، حل مشکلات فضای سبز محله	(رهنما و همکاران، ۱۳۹۲) (بروکوفسکی، ۲۰۱۵) (مونین، ۱۳۸۶)
	فعالیت سازمان‌های غیردولتی (NGO)، فعالیت در سازمان‌های اجتماعی (گروه‌های صنفی و گروه‌های هنری...)، شرکت در تصمیم‌گیری‌های محله، امانت‌نگری، واکنش هوشمندانه و مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و نقدپذیری، مواجهه صادقانه	(نیبور، ۱۹۳۲) (تیسات، ۲۰۰۵) (مطهری، ۱۳۸۳) (قراملکی، ۱۳۸۸)
اعتماد	قابل‌اعتماد بودن همسایه‌های محله، صداقت همسایه‌ها محلی در کار خود، قابلیت اعتماد به محیط زندگی، اعتماد به نهادها، اعتماد به شهرداری	(بهزاد، ۱۳۸۴) (کلهر، ۱۳۸۸)
احساس امنیت	واکنش و رفتار افراد محله، عدم وجود انحرافات اخلاقی و اجتماعی محله، رضایت از امنیت محله، عدم وجود افراد شرور و متادان در محیط محله، حضور آزادانه دختران و زنان در کوچه و خیابان، فضای مناسب برای حضور کودکان	(مینایی، ۱۳۸۶) (بوزان، ۱۳۷۸) (پاکزاد، ۱۳۸۱) (حسینی، ۱۳۸۷)

بعضی از تاریخ‌نگاران شهر زنجان را با شهر (آگانانا)؛ که بطلمیوس از آن نام برده است یکی دانسته‌اند (پرچکانی، ۱۳۸۳: ۱۷۹). این شهر با سابقه بیش از ۱۴۰۰ سال، از جمله شهرهایی است که دوره‌های مختلف اوج و فرود در پویش شهرنشینی را پشت سر نهاده و امروزه یکی از مهم‌ترین شهرهای منطقه به شمار می‌رود (حسینعلی، ۱۳۸۸: ۵۶). امروزه نیز شهر زنجان به‌عنوان اولین و بزرگ‌ترین نقطه شهری استان زنجان به‌عنوان یکی از شهرهای میانه اندام بزرگ کشور مرکز سیاسی اداری استان زنجان است. از عوامل دیگر می‌توان به دسترسی به رودخانه و منبع آب مطمئن (زنجانرود؛ ابهررود)، علت مذهبی و انسانی و توپوگرافی و اثرات آن و ... می‌توان اشاره نمود (مکملی، ۱۳۵۰: ۵۲-۵۴). براساس آمارنامه‌های منتشر شده شهرداری زنجان؛ شهر زنجان با داشتن ۴۳۰۸۷۱ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۵ خورشیدی بیستمین شهر کشور از لحاظ جمعیتی محسوب می‌شود (آمارنامه شهرداری زنجان، ۱۳۹۵). شکل ۵، موقعیت محدوده مورد مطالعه را بر روی بستر تحقیق (شهر زنجان) نشان می‌دهد:

برای تحلیل داده‌ها از جدول‌های آماری توصیفی، آزمون تفاضل نابرابر و آزمون رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای استفاده شد. ابتدا با جدول‌های آمار توصیفی، وضعیت شاخص‌ها و گویه‌ها بررسی و تحلیل شد. سپس با آزمون تفاضل نابرابر میزان اختلاف نظر جامعه آماری در مورد شاخص‌ها بررسی گردید. آزمون تفاضل نابرابر یا آزمون T-welch برای مواقعی که جامعه آماری در دو گروه مستقل در مورد یک موضوع، بررسی شوند. فرضیه صفر در این آزمون مبنی بر برابر نبودن واریانس‌ها و عدم اختلاف بین گروه‌های می‌باشد. در نهایت با استفاده از آزمون رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای است. این آزمون ضریب و شدت وابستگی متغیر مستقل و وابسته در دو موقعیت مختلف (شهرک الهیه و کوی فرهنگ) را بررسی می‌کند. گفتنی است که محاسبات آماری با استفاده از نرم‌افزار Excel و SPSS انجام شده است.

محدوده مورد مطالعه

دیرینگی و قدمت ناحیه زنجان براساس مطالعات انجام شده به اواخر هزاره دوم قبل از میلاد می‌رسد (قزلباش، ۱۳۸۷: ۱۸۱).

شکل ۵. موقعیت شهر زنجان و محلات مورد مطالعه

مأخذ: مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۹۴

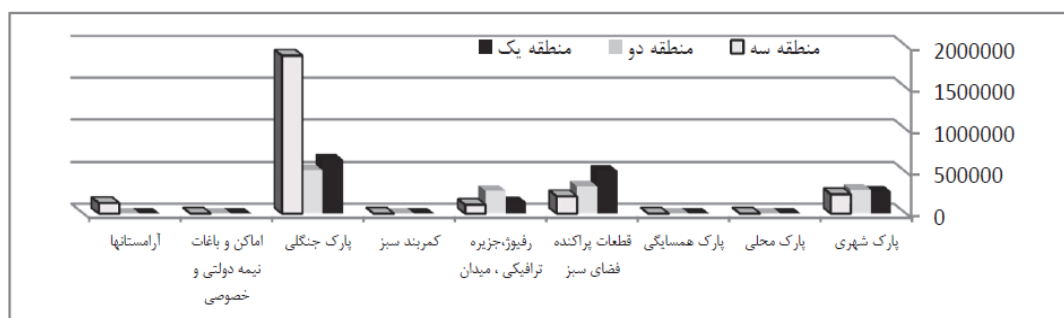
درصد به ازای هر نفر می‌باشد (آمارنامه شهرداری زنجان، ۱۳۹۵) (جدول ۴). نمودار یک نمایی از وضعیت فضای سبز در سطح مناطق شهر زنجان در پایان سال ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد:

براساس آمارنامه سال ۱۳۹۵ شهرداری زنجان جمعیت محله الهیه ۲۸۸۵۲ نفر و محله کوی فرهنگ ۱۹۱۷۶ نفر می‌باشد. سرانه فضای سبز شهر زنجان ۴/۱۸ درصد، سرانه محله الهیه ۹/۳۷ درصد و سرانه فضای سبز محله کوی فرهنگ ۴/۸

جدول ۴. سرانه فضای سبز شهر زنجان طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۵ (مترمربع برای هر نفر)

سال	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
سرانه	۸	۸/۲	۸/۴	۸/۶	۸/۷	۹	۹/۸	۱۰/۲	۱۰/۵	۱۳/۸	۱۴/۱

مأخذ: سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهرداری زنجان، ۱۳۹۵

شکل ۶. وضعیت فضای سبز در سطح مناطق شهر زنجان در پایان سال ۱۳۹۵

مأخذ: آمارنامه شهرداری زنجان، ۱۳۹۵

با میانگین امتیاز ۴/۰۳ بیش از دیگر مؤلفه‌ها موردتوجه جامعه آماری قرار دارد و این افراد معتقدند که برای توسعه پارک‌های جیبی و افزایش پویایی محله، اعتماد به یکدیگر زیربنای ایجاد چنین فضاهای مطلوبی است. بعد از آن نیز مؤلفه‌های انگیزش مشارکت با میانگین ۳/۸۲ و احساس امنیت نیز با امتیاز ۳/۷ در رده‌های بعدی قرار دارد. با توجه به اینکه، یکی از زیرساخت‌های اساسی مشارکت عمومی، میزان اعتماد گروه‌ها به یکدیگر است. در این رابطه، در محدوده مورد مطالعه به علت بالا بودن میزان اعتماد

یافته‌ها

بررسی و تحلیل یافته‌های تحقیق مبنی بر وضعیت مؤلفه‌های نهادی- مدیریتی در خلق پارک‌های جیبی در شهر زنجان نشان می‌دهد که این مؤلفه‌ها از شرایط تأثیرگذاری کسانی برخوردار نیستند و جامعه آماری بر اساس درجه اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها و همچنین برحسب میزان رضایت از عملکرد آن‌ها، امتیازات متنوعی ارائه داده است. در این رابطه، بررسی جدول‌های فراوانی بر اساس میانگین امتیازات وزن‌دهی طیفی لیکرت نشان داد که مؤلفه اعتماد

کسب کرده‌اند. این شاخص‌ها نشان می‌دهد که فضای عمومی محله‌ها مناسب گسترش پارک‌های جیبی است. زیرا امنیت اجتماعی و عمومی محله از نظر مردم، رضایت‌بخش است. با این حال، شاخص «عدم وجود انحرافات اخلاقی و اجتماعی» با میانگین ۳/۲۴ نشان می‌دهد که هنوز هم باید برنامه‌ریزی مدونی جهت امن‌تر کردن اماکن عمومی شهرک‌ها انجام پذیرد و مردم محلات مورد مطالعه، معتقدند که برنامه‌های اجتماعی جهت کنترل انحرافات اجتماعی در محلات و اماکن عمومی کافی نبوده است؛ زیرا پارک‌های عمومی، بستر مناسبی برای توسعه انحرافات اجتماعی است و باید برای این‌گونه چالش‌های اجتماعی برنامه‌ریزی گردد. در مؤلفه اعتماد نیز شاخص‌های «صداقت همسایه‌های محلی در کار خود» با میانگین ۴/۵۱؛ «قابلیت اعتماد به محیط زندگی» با میانگین ۴/۳۱؛ و «قابل اعتماد بودن همسایه‌های محله» با میانگین ۴/۱۲ امتیاز بالاتر از حد انتظار دریافت کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که وضعیت اعتماد عمومی ساکنین محله مطلوب بوده و می‌تواند زمینه مناسبی برای توسعه پارک‌های جیبی باشد. زیرا مردم به یکدیگر و کارکرد اجتماعی محله اعتماد دارند. در نتیجه به‌راحتی در هر زمان و به‌تنهایی می‌توانند در اماکن عمومی به فعالیت و گذر اوقات فراغت بپردازند. علاوه بر این، در مؤلفه احساس تعلق نیز شاخص «احساس مسئولیت در زیباسازی فضای سبز» با میانگین ۴/۱۵ در رتبه نخست قرار دارد. در مؤلفه انگیزش مشارکت نیز شاخص‌های «کمک به زیبایی محله» و «ارائه پیشنهادها بر تصمیمات مدیران محله» بیش‌ترین امتیاز را کسب کرده‌اند (جدول ۵).

عمومی، میزان مشارکت نیز امتیاز بالایی به دست آورده است و مردم محلات برای توسعه پارک‌های جیبی و پویایی محله، انگیزه بالایی دارند. در نتیجه، ضریب مشارکت‌پذیری در محله بالا است. در مقابل، مؤلفه «سمن‌ها» با میانگین ۳/۴۶، پایین‌ترین امتیاز را دریافت کرده است. این امر نشان می‌دهد که هنوز بین مردم و نهادهای مدیریتی در فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری و عملیاتی کردن برنامه‌ها، تعامل کافی شکل نگرفته است و جامعه آماری از این وضعیت رضایت‌چندانی ندارند.

بررسی جزئی‌تر مؤلفه‌ها، گویای این است که در بعد «سمن‌ها»، شاخص «امانت‌نگری» با میانگین ۳/۹۱ و شاخص «واکنش هوشمندانه و مسئولیت‌پذیر» با میانگین ۳/۸۴ بیش‌ترین امتیاز را دریافت کرده‌اند. این رویه نشان می‌دهد که جامعه آماری به کاربری‌ها و اماکن عمومی، به چشم امانت نگاه می‌کنند و نسبت به حفظ و عدم تخریب آن، مسئولیت‌پذیر هستند. این نگرش نشان می‌دهد که در شهر زنجان به‌ویژه محله‌های مورد مطالعه، می‌توان با اعتماد به ساکنین محله، برخی از فعالیت‌های تعمیر و بازسازی را جهت کاهش چالش‌های نهادی - مدیریتی، به مردم و شورای محله واگذار کرد. از طرفی، شاخص‌های «فعالیت در سازمان‌های اجتماعی» با میانگین ۳/۱۸؛ و «فعالیت در سازمان‌های غیردولتی» با میانگین ۳/۰۲ در رتبه‌های آخر قرار دارند. این رویه نیز نشان می‌دهد، به‌رغم گرایش مردم در حفظ اموال عمومی، هنوز تعامل مردم و مدیران شهری به‌طور کامل شکل نگرفته است. در مؤلفه احساس امنیت نیز شاخص «عدم وجود افراد شرور و معتادان در محله» با میانگین ۴/۱۲ و «فضای مناسب برای حضور کودکان» با میانگین ۳/۹۲ بیش‌ترین امتیاز را

جدول ۵. وضعیت شاخص‌های تحقیق توسعه پارک‌های جیبی

میانگین	شاخص	ابعاد	میانگین	شاخص	ابعاد
۴/۳۱	صداقت همسایه‌های محلی در کار خود	اعتماد	۳/۹۱	امانت‌نگری	سمن‌ها
۴/۱۲	قابلیت اعتماد به محیط زندگی	۴/۰۳	۳/۸۴	واکنش هوشمندانه و مسئولیت‌پذیر	۳/۴۶
۳/۷۱	اعتماد به نهادها		۳/۵۵	پاسخگویی و نقدپذیری	
۳/۵۲	اعتماد به شهرداری		۳/۴۹	مواجهه صادقانه	
۴/۱۵	احساس مسئولیت در زیباسازی فضای سبز	احساس	۳/۲۳	شرکت در تصمیم‌گیری‌های محله	
۳/۸۱	علاقه‌مند بودن به دخالت در توسعه فضای سبز	تعلق	۳/۱۸	فعالیت در سازمان‌های اجتماعی	
۳/۶۲	نگرش به محله به‌عنوان خانه خود	۳/۶۸	۳/۰۲	فعالیت در سازمان‌های غیردولتی	
۳/۵۲	گرایش و تمایل به مشارکت محل‌های		۴/۱۲	عدم وجود افراد شرور و معتادان در محله	احساس
۳/۳۲	میزان رضایت از محل سکونت در محله		۳/۹۲	فضای مناسب برای حضور کودکان	امنیت
۴/۲۴	کمک به زیبایی محله	انگیزش	۳/۸۳	حضور آزادانه بانوان در کوچه و خیابان	۳/۷
۳/۹۱	ارائه پیشنهادها بر تصمیمات مدیران محله	مشارکت	۳/۶۹	رضایت از امنیت محله	
۳/۷۶	حل مشکلات فضای سبز محله	۳/۸۲	۳/۴۲	واکنش و رفتار افراد محله	
۳/۶۸	امنیت در محله		۳/۲۴	عدم وجود انحرافات اخلاقی و اجتماعی	
۳/۵۱	کسب درآمد		۴/۵۱	قابل اعتماد بودن همسایه‌های محله	

اهمیت هر کدام از نظر جامعه آماری، در این بخش با استفاده از

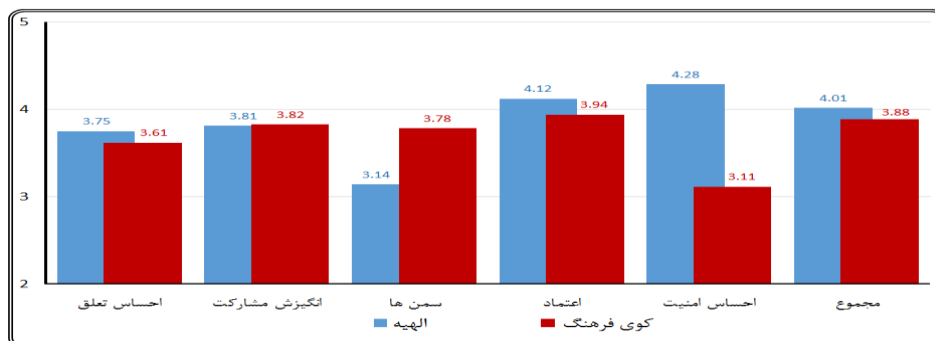
با مشخص شدن وضعیت شاخص‌های تحقیق و تفسیر نقش و

نشان می‌دهد که ساکنین کوی فرهنگ در زمینه امانت‌نگری، مسئولیت‌پذیری و مواجهه صادقانه با اماکن و کاربری‌های عمومی، بهتر عمل کرده‌اند و توسعه پارک‌های جیبی در این خصوص، موانع کمتری دارد. در مقابل در مؤلفه «احساس امنیت»، میانگین شهرک الهیه برابر ۴/۲۸ و کوی فرهنگ برابر ۳/۱۱ است (جدول ۶ و نمودار ۲). در این رابطه می‌توان گفت این اختلاف فاحش (با مقدار آماره F برابر ۱۲۸/۲۴)؛ نشان می‌دهد که موقعیت حاشیه‌ای کوی فرهنگ و وجود فضاهای باز مشرف به خارج از شهر، وضعیت امنیتی محله را تضعیف کرده و به همین دلیل، جامعه آماری، به این شاخص‌ها امتیازات بسیار کمی داده است و برای توسعه پارک‌های جیبی در این محله، باید این شاخص با برنامه‌ریزی کالبدی و اجتماعی، تقویت گردد.

آزمون تفاضل نابرابر برای بررسی میزان اختلاف نظر جامعه آماری ساکن در شهرک الهیه و کوی فرهنگ از این آزمون بهره گرفته شده است؛ تا مشخص گردد که شاخص‌های نهادی-مدیریتی برای توسعه پارک‌های جیبی در کدام محله بهتر است. در این رابطه، نتایج تحلیل مطابق جدول شش نشان داد که در مؤلفه‌های «سمن‌ها» و «احساس امنیت» سطح معناداری کمتر از ۰/۵۰ بوده است. در نتیجه، نظرات جامعه آماری دو محله در زمینه شاخص‌ها برابر نیست؛ اما در مابقی شاخص‌ها، جامعه آماری نظرات مشابهی دارند. بدین ترتیب با تأکید بر آماره سطح معناداری به تحلیل دو مؤلفه «سمن‌ها» و «احساس امنیت» با تحلیل رتبه‌ای آماره F و میانگین‌ها پرداخته می‌شود. در این زمینه بررسی‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه «سمن‌ها» با مقدار آماره F برابر ۳۱/۳۸۳ دارای اختلاف نظر بالایی بوده است. زیرا در شهرک الهیه میانگین مؤلفه «سمن» برابر ۳/۱۴ و در کوی فرهنگ برابر ۳/۷۸ است. این اختلاف

جدول ۶. تحلیل مقایسه‌ای اختلاف نظر جامعه آماری (کوی فرهنگ و شهرک الهیه) با آزمون تفاضل نابرابر (T-welch)

شاخص	محله	میانگین	میانگین مربع	F	سطح معناداری
احساس تعلق	الهیه	۳/۷۵	۱/۶۷	۱/۳۰۲	۰/۲۵۵
	کوی فرهنگ	۳/۶۱			
انگیزش مشارکت	الهیه	۳/۸۱	۰/۰۲	۰/۰۲۲	۰/۸۸۱
	کوی فرهنگ	۳/۸۲			
سمن‌ها	الهیه	۳/۱۴	۳۸/۵۰	۳۱/۳۸۳	۰/۰۰۰
	کوی فرهنگ	۳/۷۸			
اعتماد	الهیه	۴/۱۲	۳/۰۹	۳/۵۴۲	۰/۰۶۱
	کوی فرهنگ	۳/۹۴			
احساس امنیت	الهیه	۴/۲۸	۱۲۸/۲۴	۱۱۲/۳۴	۰/۰۰۰
	کوی فرهنگ	۳/۱۱			
مجموع	الهیه	۴/۰۱	۱/۶۲	۶/۶۳۱	۰/۰۱۰
	کوی فرهنگ	۳/۸۸			

شکل ۷. مقایسه اختلاف نظر جامعه آماری (کوی فرهنگ و شهرک الهیه)

مؤلفه‌ها بر توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی در دو شهرک الهیه و کوی فرهنگ، بررسی و تحلیل شد. طبق اولین خروجی مدل، سطح معناداری تمامی شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ است. در

بعد از مشخص شدن اختلاف نظر جامعه آماری در دو شهرک الهیه و کوی فرهنگ، در این مرحله با استفاده از آزمون رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای، شدت و نحوه تأثیر هر یک از

شود. زیرا این مقوله نقش مهمی در توسعه پارک‌های جیبی و حفظ و نگهداری آن دارد. علاوه بر این مؤلفه‌های احساس تعلق، انگیزش و اعتماد ضریب تأثیرگذاری مشابه و یکسانی دارند. زیرا امتیاز مربع خی در این سه متغیر تقریباً برابر است. در نتیجه اهمیت برنامه‌ریزی برای این سه مؤلفه در توسعه پارک‌های جیبی در یک سطح است. در مرحله بعد، آماره «ضریب زیرمجموعه» نشان دهنده درصد و حجم تأثیرگذاری در توسعه پارک جیبی است. بدین ترتیب، هر یک از مؤلفه‌های در یک تحلیل مستقل، از صد درصد تأثیری که مدل بر اساس داده‌های نظری در نظر گرفته است، مقدار و درصد خاصی را می‌توانند بر متغیر وابسته در تداوم وضع موجود داشته باشند. در این رابطه، متغیر احساس امنیت از مقدار ۱۰۰ درصد در نظر گرفته شده، می‌تواند ۴۶/۴ درصد و سمن‌ها نیز می‌توانند ۳۴/۷ درصد در تداوم وضع موجود تأثیرگذار باشند. این دو متغیر بیش از دیگر متغیرها، به حد انتظار مدل نزدیک شده‌اند. با این حال، این مقدار برای شاخص‌ها، ۱۰۰ نشده و نیازمند برنامه‌ریزی جدی و بیش‌تر است.

نتیجه نتایج تحلیل صحیح بوده و قابل‌تعمیم به کل جامعه آماری می‌باشد. علاوه بر این مقدار آماره «لگاریتم درست نمایی» مبنی بر حداکثر درست‌نمایی در مدل نیز نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌ها مثبت و بیش‌تر از حد نرمال می‌باشند. در نتیجه ضریب تغییرپذیری شاخص‌ها بسیار پایین بوده و متغیر مستقل و وابسته توانسته‌اند به‌خوبی برازش شوند. سومین آماره تحلیلی این مدل، مقدار آماره مربع خی است. این آماره نیز بیانگر ضریب تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است. در این رابطه، بررسی‌ها نشان می‌دهد که متغیر «احساس امنیت» با مقدار مربع خی ۱۱۶/۵۸ بیش‌ترین تأثیر را بر توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی دارد. در نتیجه، برای توسعه پارک‌های جیبی در شهرک‌های مذکور باید، ضوابط امنیتی محله‌ها بهبود یابد و بسترهای مناسب برای توسعه این محله به‌ویژه در اماکن عمومی در تمام شبانه‌روز فراهم گردد. بعد از آن شاخص «سمن‌ها» با مقدار مربع خی ۵۸/۸۸۳ در رتبه دوم قرار دارد. در نتیجه، در وهله دوم باید بر نوع روابط و ظرفیت مسئولیت‌پذیری مردم محله در مواجهه با اموال عمومی تأکید

جدول ۷. میزان و نحوه تأثیر شاخص‌ها بر توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی با آزمون رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای

شاخص	لگاریتم درست نمایی ^۱	خی دو ^۱	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب کاکس ونل ^۱	وظایف: لگاریتم طبیعی ضریب نیجل کری ^۱	ضریب مک فادن ^۱	زیرمجموعه ^۱ (%)
احساس تعلق	۱۱۰/۲۸	۲۴/۸۹۷	۱۴	۰/۰۳۶	۶۴	۰/۰۸۶	۰/۰۴۸	۲۸/۹
انگیزش	۱۱۷/۲۲	۲۶/۳۴۹	۱۴	۰/۰۲۳	۰/۰۶۸	۰/۰۹۱	۰/۰۵۱	۲۵
سمن‌ها	۱۴۷/۰۴۴	۵۷/۸۸۳	۱۴	۰	۰/۱۴۳	۰/۱۹۱	۰/۱۱۲	۳۴/۷
اعتماد	۱۱۷/۶۱	۲۴/۵۵۵	۱۴	۰/۰۳۹	۰/۰۶۴	۰/۰۸۵	۰/۰۴۷	۲۹/۳
احساس امنیت	۱۰۹/۵۱	۱۱۶/۵۸	۱۴	۰	۰/۲۶۸	۰/۳۵۷	۰/۲۲۵	۴۶/۴

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش؛ امکان‌سنجی و توسعه پارک‌های جیبی در شهرهای ایران با رویکرد مشارکت شهروندان در محلات الهیه و کوی فرهنگ شهر زنجان بوده و از نظر نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در تحقیق حاضر مشارکت شهروندان به‌عنوان متغیر مستقل؛ همچنین خلق و توسعه پارک‌های جیبی متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. گزینه ایجاد و توسعه پارک‌های جیبی می‌تواند از چندین بعد برای شهر، شهروندان و مدیران شهری حائز اهمیت باشد؛ زیرا با مشارکت شهروندان در ایجاد و توسعه پارک‌های جیبی هزینه‌های نگهداری در این فضاها کم‌تر می‌شود و با این وضع در محلات شهری معضل کمبود فضای سبز و تفریحی به‌اندازه قابل توجهی رفع می‌گردد. یافته‌های مطالعه حاضر در محدوده مورد مطالعاتی نشان می‌دهد، مؤلفه اعتماد بیش‌ترین امتیاز

۴/۰۳ را کسب نموده و این امر نشان می‌دهد برای توسعه پارک‌های جیبی و افزایش پویایی محله، می‌توان با اعتماد به یکدیگر، فضای مطلوبی ایجاد نمود. بعد از آن نیز مؤلفه‌های انگیزش مشارکت و احساس امنیت در رده‌های بعدی قرار دارد. از طرفی آزمون تفاضل نابرابر نیز نشان داد که در مؤلفه‌های «سمن‌ها» و «احساس امنیت» نظرات جامعه آماری دو محله در زمینه شاخص‌ها برابر نیست. به‌طوری‌که در شهرک الهیه میانگین مؤلفه «سمن» برابر ۳/۱۴ و در کوی فرهنگ برابر ۳/۷۸ است. این اختلاف نشان می‌دهد که ساکنین کوی فرهنگ در زمینه امانت‌نگری، مسئولیت‌پذیری و مواجهه صادقانه با اماکن و کاربری‌های عمومی، بهتر عمل کرده‌اند و توسعه پارک‌های جیبی در این خصوص، موانع کم‌تری دارد. در مقابل، در مؤلفه «احساس امنیت»، میانگین شهرک الهیه برابر ۴/۲۸ و کوی فرهنگ برابر ۳/۱۱ است. در این زمینه، موقعیت

شهری، به شرط زیباسازی یا حتی ایجاد کافی‌شاپ‌های عمومی روباز و نگهداری؛

- ایجاد بستر مناسب برای مشارکت شهروندان توسط شهرداری‌ها و ارگان‌های مرتبط در امر شهری به‌ویژه ایجاد و توسعه پارک‌های جیبی؛

- تجلیل از مشارکت‌کنندگان در ایجاد فضاها سبز مانند پارک‌های جیبی؛

- تلاش برای تقویت سرمایه اجتماعی و حس اعتماد شهروندان به مدیریت شهری و تقویت شفافیت در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در عرصه مسائل شهری برای افزایش حس اعتماد در مشارکت‌کنندگان؛

- حمایت سازمان‌های مرتبط و مدیریت شهری از سازمان‌های مردمی مشارکت‌کنندگان و فعالیت آن‌ها و تدوین و به کار بردن قوانین تضمین‌کننده حقوق شهروندی و کرامت انسانی برای حمایت از فعالیت‌های مشارکتی اعلام عمومی طرح‌ها و پیشنهاد‌های شهروندان و تجلیل از مشارکت‌کنندگان صاحب ایده‌های نوین برای تأکید بر مؤلفه اثربخشی؛ دعوت شدن شهروندان به فرایندهای مشارکت‌های اجتماعی در تشکل‌های غیردولتی.

حاشیه‌ای کوی فرهنگ و وجود فضاهای باز مشرف به خارج از شهر، نقش قابل توجهی در کاهش سطح امنیتی اماکن عمومی کوی فرهنگ دارد. در نهایت، آزمون رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای، نشان داد که متغیر «احساس امنیت» با مقدار مربع‌خی ۱۱۶/۵۸ بیش‌ترین تأثیر را بر توسعه مشارکتی پارک‌های جیبی دارد. این نتایج بر یافته‌های عبدالعزیز (۲۰۱۷)؛ نورد (۲۰۱۳)؛ خیرالدین و همکاران (۱۳۹۳) و صادقی و همکاران (۱۳۹۶) منطبق است که ایمنی، روشنایی و نگهداری مسئولانه فضا را محرکه‌های اصلی خلق و توسعه این فضاهای اجتماعی قلمداد می‌کنند. در نتیجه، برای توسعه پارک‌های جیبی در شهرک‌های مذکور باید، ضوابط امنیتی محله‌ها بهبود یابد و بسترهای مناسب برای توسعه این محله به‌ویژه در اماکن عمومی در تمام شبانه‌روز فراهم گردد. باید در نظر گرفت رویکردهای جدید طراحی محیطی قصد دارند از طریق طراحی و تقویت ساختار کالبدی شهری و طراحی محیط‌های مصنوع از ارتکاب جرائم جلوگیری کنند. این امر، از راه کاهش (پتانسیل طبیعی) مناطق شهری در جرم‌خیزی یا امکان‌دهی به وقوع جرم ممکن می‌شود.

راهکارها

با توجه به مباحث پیشین پیشنهاد‌های عملی و کاربردی مبتنی بر یافته‌های پژوهش حاضر به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

- مزایده زمین‌های مستعد برای فضاهای سبز و تفریحی یا زمین‌های بی‌قاعده یا غیرقابل استفاده برای سایر کاربری‌های

سپاسگزاری

نویسندگان مطالعه بدین‌وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از همکاری ساکنین محلات مورد مطالعه تحقیق برای انجام این تحقیق ابراز می‌دارند.

References

- Abbaszadeh, M. (2009). *Investigating the effective factors on citizens' participation in city affairs (case study: Isfahan city)*. PhD thesis in sociology, supervisor Rasul Rabbani, Faculty of Humanities, Isfahan University. (In persian)
- Abdel Aziz, N.A. (2017). *Pocket Park Design in Informal Settlements in Cairo City, Egypt. Landscape Architecture and Regional Planning*, 2(2), 51-60.
- Afshin Akhgar, R., Shia, I. & Rezaei, M. (2018). Assessment of the Ecosystem-based and Canvas City Approach Based on Sustainable Development by the Integrated Environmental Method (IEA). *Bagh Nazar Scientific Journal*, 16(74), 43-54. (In persian)
- Amniyan, M., & Omniyan, M. (2013). Sustainable development of urban green space with an integrated urban management approach. *The 6th International Conference on Urban Management and Planning*, November 21 and 22, organized by Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad Islamic Council of the Holy City of Mashhad, Mashhad, Iran. (In Persian)
- Aram, F., & Solgi, E. (2019). The role of green spaces in increasing social interactions in neighborhoods with periodic markets. *Habitat International*, 84(3), 24-32.
- Arman Shah. (2014). *Zanjan City Detailed Revision Plan*, Zanjan Province Road and Urban Development Department, Zanjan, Iran. (In persian)
- Alavi Tabar, A. (2000). *The model of citizens' participation in the administration of city affairs*. Tehran: Organization of Municipalities of the whole country of Tehran. (In Persian)
- Azizzadeh, M., & Enayati, B. (2014). The need to improve environmental security in the sustainability of urban parks; Using the CPTED approach (case study: Baharan Park, District 17

- of Tehran Municipality). *Journal of Architecture and Sustainable Urbanism*, 3(1), 1-14. (In persian)
- Azizi, M. S., & Ahdanjad Varshti, M. (2017). *Feasibility of creating and developing pocket parks with citizens' participation approach (Case study: Mahalat (Zibashahr and Amirkabir) Zanjan city)*, Master's thesis in Geography, Faculty of Humanities, Zanjan University. (In persian)
- Bahram Soltani, K. (2010). *Basics of urban green space architecture*. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development and Secretary of the Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran. (In persian)
- Behzad, D. (2014). *Theoretical analysis of social capital in the prevention of social damages*. Collection of the first articles of the Social Capital and Social Welfare Symposium, Tehran: University of Welfare and Rehabilitation Sciences Publications, 101-83. (In persian)
- Buzan, B. (1999). *People, governments and fear*. Translator: Researchers of Strategic Studies Research Institute, Tehran: Strategic Studies Research Institute. (In persian)
- CTS EMBARQ, M. (2017). *Toolkit for community participation in pocket parks, Diseñocentradoenlaspersonas.Kitdeherramientas,2.ªedición.SanFrancisco*.
- Du, M., & Zhang, X. (2020). *Urban greening: A new paradox of economic or social sustainability?*, *Land Use Policy*, 92 (2020) 104487.
- Faizi, B., & Pejohanfar, M. (2016). *Knowing the pocket park and introducing its types. The 5th International Congress on Civil Engineering, Architecture and Urban Development*, Tehran University of Medical Sciences, Tehran. (In persian)
- Garamelki, A. F. (2008). *Ethics in NGOs, published by: Presidential Office, Center for Women and Family Affairs*, Tehran. (In persian)
- Girma, Y., Terefe, H., & Pauleit, S. (2019). *Urban green spaces use and management in rapidly urbanizing countries:- The case of emerging towns of Oromia special zone surrounding Finfinne, Ethiopia, Urban Forestry & Urban Greening*, 43(5), 126-134.
- Gzalbash, S. (2007). *Physical abnormalities in the informal housing areas of cities and its effect on the occurrence of social abnormalities under study: wireless informal housing area in the city of Zanjan*. Master's Thesis in Geography, Supervisor Mohsen Kalantari, Faculty of Humanities, Zanjan University. (In persian)
- Gulneshin, R., & Zaker Haghighi, K. (2016). *analysis of the role of pocket parks in strengthening social and environmental interactions of citizens in the residential areas of district 6 of Shiraz*, 4th International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Economy Development, Naron Expert Managers Training Institute, Shiraz. (In persian)
- Habibi, D. (2012). *Investigating factors affecting the decline of the sense of vitality and livability of historical and dilapidated tissues (Sang Siah neighborhood of Shiraz)*. *Iranian Islamic City Journal*, 14(1), 75-80. (In persian)
- Hamzenejad, M., & Gerji, F. (2016). *The genealogy of Tehran's contemporary parks and the study of the contexts that shaped them*. *Bagh Nazar Journal*, 14(55), 29-46. (In persian)
- Hosseinali, H. (2009). *A passage on the history of Zanjan*. Tehran: Danesh Publications.
- Hosseini, F., & Bamanian, M. R. (2007). *Examining and presenting the physical-functional indicators effective on improving the security of public spaces (case study: Student Park)*, master's thesis in urban planning, Faculty of Urban Planning, Tarbiat Modares University, Tehran. (In persian)
- Jamilian, M. (2009). *The garden and urban green spaces*, Yazd: Yazd University Press. (In persian)
- Jasprizza, R. (2000). *Small Spaces Make a Difference*. *Landscape Australia*, 21(4), 292-294
- Jalali, H., & Dinda Sangjooyi, H. (2015). *The right to the city is a right for a better life and a necessity. The first conference on architectural research, urban and rural management*, Tehran, Iran. (In persian)
- Karmi, T., Soleimani, M., Afrokhte, H., & Hataminejad, H. (2012). *Essentials of political ecology of the city: tree canopy distribution pattern and spatial inequality in the city of Tehran*. *Urban and regional studies and researches*, 4(13), 1-22. (In persian)
- Kalhor, S. (2008). *Social security strategies, taken from the website of Andisheh Club, dated October 23, 1392*, Tehran, Andisheh Jovan Center 6. (In persian)

- Khairuddin, R., & Kakavand, E. (2013). Evaluation of the development of urban green space development capabilities with the approach of pocket parks in improving the quality of the historical landscape of the city. *Urban Landscape Research*, 1(2), 19-7. (In persian)
- Kremera, P., & Haase., A. (2020). The future of urban sustainability: Smart, efficient, green or just? Introduction to the special issue. *Sustainable Cities and Society*, 51(2), 1-10.
- Mahdovian, M. (2010). *Parks as a social institution, collection of articles of educational and research conferences on green spaces in Tehran* (volume 19 of the City Parks and Green Spaces Organization), Tehran, Iran. (In persian)
- Lin, P., & Siu Yu Lau, S. (2017). Effects of urban planning indicators on urban heat island: a case study of pocket parks in high-rise high-density environment, *Landscape and Urban Planning*, 168(2) 48-60.
- Maroufi, H., & Vahidi Borji, G. (2014). Space and realization of urban right: identification of spatial components arising from urban right in order to analyze and evaluate Nawab project in Tehran and La Défense in Paris. *Journal of urban studies*, 16(2), 6-14. (In persian)
- Merahmi, S. (2015). *Designing a hangout-local park of Khaqani historical center in order to promote belonging to the place of the residents of Jolfa neighborhood in Isfahan*, master's thesis in the field of urban planning, supervisor Dr. Armin Bahramian, Faculty of Arts, Isfahan University of Arts. (In persian)
- Meshkini, A., & Rahimi, M. (2009). Evaluation and analysis of urban uses with an emphasis on the urban green space of Golestan city. *Journal of Geography and Regional Development*, 15(1), 115-91. (In persian)
- Minaei, M. A. (2008). *Introduction to the Comprehensive Plan of Social Security Studies, Monthly Journalists*, 12(1), Tehran: Cultural Studies and Humanities Research Institute (In persian)
- Moghimi, S. M. (2019). *Entrepreneurship in community institutions*, a research in non-governmental organizations of Iran, Tehran: Tehran University Press.
- Mohammadyari Vahad, N., & Abdullah Zadeh Tarif, A. (2016). The principles of designing pocket parks (Case example: Redesigning Urmia Children's Garden. *The first national conference on modern researches in civil engineering, architecture and urban management*, Farzangan University of Isfahan, Isfahan, Iran. (In persian)
- Mofidi Shemirani, S.M., & Alavizadeh, E. (2010). Transformation of visual to ecological approach in the design of city parks. *Manzar Monthly*, 2(10), 60-62. (In persian)
- Monin, C. (2008). *Green Dimensions of Urban Design*, Tehran: Urban Processing and Planning Company. (In persian)
- Moradian, O., & Rakhshhandeh Row, M. (2018). Evaluating the role of urban parks in urban social sustainability (case study: Azar Park - Shiraz city). *Urban Research and Planning Quarterly*, 10(37), 113-128. (In persian)
- Motahari, M. (2004). *collection of works*, Tehran: Sadra Publications. (In persian)
- Pakzad., J. (2009). Round table on the role of urban spaces in providing social security. Tehran: *Municipal Publishing House*, 4th year, 41st issue. (In persian)
- Perchkani, H., & Ahdanjad Roshti, M (2016). *Physical Development of Zanjan City*, Master's Thesis of Geography, Faculty of Humanities, Zanjan University. (In persian)
- Mokleghi, M. K. (1971). *Human Geography of Zanjan City and its Developments in the Last Half Century*, Master's Thesis in Geography, Supervisor, Dr. Mostafa Momeni, Faculty of Geography, University of Tehran. (In persian)
- Mowahed, S., & Tabibian, M. (2017). Analyzing attitudes and using the knowledge of urban ecology in planning; By looking at case examples from national to local programs. *Environmental Science and Technology*, 20(2), 169-189. (In persian)
- Nordh, H., & Ostby, K. (2013). Pocket parks for people – A study of park design and use, *Urban Forestry & Urban Greening*, 12(2), 12– 17.
- Niebuhr, R. (1932). *Moral Man and Immoral Society*, New York.
- Rahimi, M., & Madidizadeh, F. (2017). Locating neighborhood parks with a sustainable development approach (case study: Region 3 of Kerman city). *Journal of Geography and*

- Urban-Regional Studies*, 28(4), 199-216. (In persian)
- Rahnama, M.R., Mehrvarz, A., & Abbaszadeh, G. (2012). Analysis of the underlying factors of participatory management in Mashhad city. *Quarterly Journal of Urban and Regional Studies and Research*, 5(19), 169-18. (In persian)
- Rafiyani Mojtabi, E.,N. (2015). Conceptualizing the idea of the right to the city: in search of a conceptual model. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 26-47. (In persian)
- Rafiyani M., & Khodai, Z. (2008). Investigating indicators and criteria that affect citizens' satisfaction with urban public spaces. *Landscape*, 18 (53), 227-248. (In persian)
- Rafipour., F. (1372). *Assessing the attitude of villagers towards construction jihad and factors affecting it, a research in three provinces: Isfahan, Fars and Khorasan*, Tehran, Tehran: Center for Rural Research, Ministry of Construction Jihad. (In persian)
- Razzagian,F., & Rahnama, M. R. (2011). Ecological analysis of urban parks (case study: Mashhad city). *Journal of Environment*, 38(4), 155-168. (In persian)
- Rostamkhani, P., & Laqaei, H. A. (2013). *Principles of green space design in residential environments*. Tehran: Publication of Building and Housing Research Center. (In persian).
- Sadeghi, A., & Shams, F. (2016). Analyzing the role of the sense of security in promoting the social participation of the citizens of Shiraz. *Strategic researches of security and social order*, 6(91), 91-104. (In persian)
- Sadeghi Moghadam, M. R., & Hajiloui, N. (2012). Pocket parks and prioritization of its criteria according to Iranian culture using the AHP model, International Conference on Civil Engineering, Architecture and Sustainable Urban Development, Tabriz, Islamic Azad University of Tabriz. (In persian)
- Shahzad, M., Ying Qu, J., & Saad., A. (2020). Relation of environment sustainability to CSR and green innovation: A case of Pakistani manufacturing industry, *Journal of Cleaner Production*, 253 (3), 119-127.
- Stokes, E.C., & Seto, K. C. (2018). *Tradeoffs in environmental and equity gains from job accessibility*, *Proc. Natl. Acad. Sci. U. S. A.* 115(42), 19-32.
- Statistics of Zanjan municipality, population season (2015-2015). Zanjan, Iran. (In persian)
- Suzanchi, K., & Triveh, S. (2018). Redesigning neighborhood gardens with an emphasis on developing social relationships among neighborhood residents. *Naqshjahan Journal*, 1(3), 107-129. (In persian)
- Taheri, F. (2008). *Compilation of criteria and criteria for sports-oriented urban development*, thesis for receiving master's degree in urban and regional planning, supervisor Reza Shams, Faculty of Engineering, Islamic Azad University, Qazvin branch. (In persian)
- Tissot. B. N. (2005). integral marine ecology: communit-based fishevy management in Hawaii, *journal of general evolution*, 61(3), 79-96.
- Wu, J., He, Q., Chen, Y., Lin, J., & Wang, S., (2018). Dismantling the fence for social justice? Evidence based on the inequity of urban green space accessibility in the central urban area of Beijing, *Environ. Plan.* 3(2), 45-54.
- Zandieh, M., & Hissari, P. (2015). Measuring the capacity of lost urban spaces with the approach of sustainable green space development. Case study: Akhund neighborhood of Qazvin city. *Geography and Regional Urban Studies*, 20(4), 109-128. (In persian)
- افشین اخگر، رضا؛ شیعه، اسماعیل و محمود رضایی (۱۳۹۸). ارزیابی رویکرد شهر بوم‌مبنا براساس توسعه پایدار به روش تحلیل ارزیابی یکپارچه محیطی. نشریه علمی باغ نظر، ۱۶(۷۴)، ۴۳-۵۴.
- آمارنامه شهرداری زنجان، فصل جمعیت (۱۳۹۵-۱۳۸۵). زنجان، ایران.
- امنیان، مهدی و امنیان، محسن (۱۳۹۳). توسعه پایدار فضای سبز شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری. ششمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، ۲۱ و ۲۲ آبان، برگزارکننده دانشگاه فردوسی مشهد، شورای اسلامی شهر مشهد مقدس، مشهد، ایران
- بهرام سلطانی، کامییز (۱۳۹۰). مبانی معماری فضای سبز شهری. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی و دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.

- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس. مترجم: پژوهشگران پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی. بهزاد، داود (۱۳۸۴). تحلیل نظری سرمایه اجتماعی در پیشگیری از آسیب‌ها/اجتماعی. مجموعه مطالعه‌های نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، ۸۳-۱۰۱.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۱). میزگرد نقش فضاهای شهری در تأمین امنیت اجتماعی. تهران: نشر شهرداری‌ها، سال چهارم، چهل و یکم. پرچکانی، حمیده و احدنژاد روشتی، محسن (۱۳۸۶). توسعه فیزیکی شهر زنجان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- جلالی، نساء؛ دیندار، حسین و سنگجویی، حوریه (۱۳۹۴). حق به شهر حقی برای زیست‌بهن بهتر و یک ضرورت. اولین کنفرانس پژوهش‌های معماری، مدیریت شهری و روستایی، تهران، ایران.
- جمیلیان، مهدیه (۱۳۹۰). بوستان و فضای سبز شهری، یزد: انتشارات دانشگاه یزد.
- حیبی، داوود (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست‌پذیری بافت‌های تاریخی و فرسوده (محلّه سنگ سیاه شیراز). نشریه شهر ایرانی اسلامی، ۱۴(۱)، ۷۵-۸۰.
- حسینی، فرزانه و بمانیان، محمدرضا (۱۳۸۷). بررسی و ارائه شاخص‌های کالبدی-کارکردی مؤثر بر ارتقای امنیت فضاهای عمومی (مطالعه موردی: پارک دانشجو)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشکده شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- حسینعلی، حسن (۱۳۸۸). گذری بر تاریخ زنجان. تهران: انتشارات دانش.
- حمزه‌نژاد، مهدی، گرجی، فاطمه (۱۳۹۶). تبارشناسی پارک‌های معاصر تهران و بررسی زمینه‌های شکل‌دهنده به آن‌ها. نشریه باغ نظر، ۱۴(۵۵)، ۲۹-۴۶.
- خیرالدین، رضا و کاکاوند؛ الهام (۱۳۹۳). ارزیابی توسعه قابلیت‌های توسعه فضای سبز شهری با رهیافت پارک‌های جیبی در ارتقاء کیفیت منظر تاریخی شهر. پژوهش‌های منظر شهری، ۱۱(۲)، ۷-۱۹.
- رحیمی، محمد و مددی‌زاده، فاطمه (۱۳۹۷). مکان‌یابی پارک‌های محله‌ای با رویکرد توسعه پایدار (موردشناسی: منطقه ۳ شهر کرمان). نشریه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، ۲۸(۴)، ۱۹۹-۲۱۶.
- رستم‌خانی، پروانه و لقایی، حسنعلی (۱۳۸۳). اصول طراحی فضای سبز در محیط‌های مسکونی. تهران: نشر مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- رزاقیان، فرزانه و رهنما، محمدرحیم (۱۳۹۱). تحلیل اکولوژیکی پارک‌های شهری (مطالعه موردی: شهر مشهد). نشریه محیط‌شناسی، ۳۸(۴)، ۱۵۵-۱۶۸.
- رفعیان، مجتبی و خدایی، زهرا (۱۳۸۸). بررسی شاخص‌ها و معیارهای مؤثر بر رضایت‌مندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری. منظره، ۱۸(۵۳)، ۲۴۸-۲۲۷.
- رفعیان، مجتبی و الوندی‌پور، نینا (۱۳۹۵). مفهوم‌پردازی اندیشه حق به شهر: در جستجوی مدل مفهومی. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۶(۲)، ۲۶-۴۷.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۲). سنجش‌گرایی روستائیان نسبت به جهاد سازندگی و عوامل مؤثر بر آن، پژوهشی در سه استان: اصفهان، فارس و خراسان، تهران، تهران: مرکز تحقیقات روستایی، نشر وزارت جهاد سازندگی.
- رهنما، محمدرحیم مهرورز، اکرم، عباس‌زاده، غلامرضا (۱۳۹۲). تحلیل عوامل زمینه‌ساز مدیریت مشارکتی در شهر مشهد. فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۵(۱۹)، ۱۸-۱۶۹.
- زندیه، مهدی و حصاری، پدram (۱۳۹۵). ظرفیت‌سنجی فضاهای گمشده شهری با رویکرد توسعه فضای سبز پایدار موردشناسی: محله آخوند شهر قزوین. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۲۰(۴)، ۱۰۹-۱۲۸.
- صادقی، علیرضا و شمس، فاطمه (۱۳۹۶). واکاوی نقش انگاره احساس امنیت در ارتقای مشارکت اجتماعی شهروندان شهر شیراز. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۶(۹۱)، ۹۱-۱۰۴.
- سوزنجی، کیانوش و تریوه، سارا (۱۳۹۰). بازطراحی بوستان‌های محله‌ای با تأکید بر توسعه روابط اجتماعی میان ساکنین محله. نشریه نقش جهان، ۱(۳)، ۱۰۷-۱۲۹.
- مفیدی شمیرانی، سید مجید و علوی‌زاده، الهام (۱۳۸۹). تحول رویکرد بصری به اکولوژیک در طراحی پارک‌های شهر. ماهنامه منظر، ۲(۱۰)، ۶۰-۶۲.

- صادقی مقدم، محمدرضا و حاجیلوئی، نیکی (۱۳۹۲). پارک‌های جیبی و اولویت‌بندی معیارهای آن مطابق با فرهنگ ایرانی با استفاده از مدل *Ahp*، *کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری*، برگزارکننده دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
- عباس‌زاده، محمد و ربانی، رسول (۱۳۸۷). *بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهر (مطالعه موردی: شهر اصفهان)*. پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.
- عزیززاده، محمود و عنایتی، بهرام (۱۳۹۴). لزوم ارتقای امنیت محیطی در پایداری پارک‌های شهری؛ با بهره‌گیری از رویکرد CPTED مطالعه موردی: پارک بهاران، منطقه ۱۷ شهرداری تهران. *نشریه معماری و شهرسازی پایدار*، ۳(۱)، ۱-۱۴.
- عزیزی، محمدرضا و احدنژاد روشنی، محسن (۱۳۹۷). *امکان‌سنجی ایجاد و توسعه پارک‌های جیبی با رویکرد مشارکت شهروندان (مطالعه موردی: محلات (زیباشهر و امیرکبیر) شهر زنجان)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- علوی‌تبار، علیرضا (۱۳۷۹). *الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها*. تهران: سازمان شهرداری‌های کل کشور تهران.
- فیضی، بهشاد و پژوهان‌فر، مهدیه (۱۳۹۶). شناخت پارک جیبی و معرفی انواع آن. *پنجمین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری*، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران.
- قرلباش، سمیه و کلاتتری، محسن (۱۳۸۷). *ناهنجاری‌های کالبدی در مناطق اسکان غیررسمی شهرها و تأثیر آن بر وقوع ناهنجاری‌های اجتماعی مورد مطالعه: منطقه اسکان غیررسمی بی‌سیم در شهر زنجان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- قراملکی، احد فرامرز (۱۳۸۸). *اخلاق در سازمان‌های مردم‌نهاد*. نشر: ریاست جمهوری، مرکز امور زنان و خانواده، تهران.
- کریمی، تاج‌الدین؛ سلیمانی، محمد؛ افراخته، حسن و حسین حاتمی‌نژاد (۱۳۹۱). *بایسته‌های بوم‌شناسی سیاسی شهر: الگوی توزیع تاج پوشش درختی و نابرابری فضایی در شهر تهران*. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۴(۱۳)، ۱-۲۲.
- کلهر، سینا (۱۳۸۸). *راهبردهای امنیت اجتماعی*، برگرفته از سایت باشگاه اندیشه دسترسی در مورخه ۲۳ مهر ۱۳۹۲ تهران، کانون اندیشه جوان ۶
- گل‌نشین، راضیه و ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۶). تحلیل نقش پارک‌های جیبی در تقویت تعاملات اجتماعی و زیست‌محیطی شهروندان در محلات مسکونی نمونه موردی منطقه ۶ شیراز، *چهارمین کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و توسعه اقتصاد شهری*، برگزارکننده موسسه آموزشی مدیران خبره نارون، شیراز، ایران.
- طاهری، فرهاد و شمس، رضا (۱۳۸۹). *تدوین ضوابط و معیارهای شهرسازی ورزش محور*، پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.
- محمدیاری واحد؛ نگین و عبدالله‌زاده طرف، اکبر (۱۳۹۶). *اصول طراحی پارک‌های جیبی (نمونه موردی: باطراحی باغ کودک ارومیه)*. *اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری*، برگزارکننده دانشگاه فرزندگان اصفهان، اصفهان، ایران.
- مراحمی، شیدا و بهرامیان، آرمین (۱۳۹۵). *طراحی باتوق- پارک محلی محور تاریخی خاقانی در جهت ارتقای تعلق به مکان ساکنین محله جلفا در اصفهان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشکده هنر، دانشگاه هنر اصفهان.
- مرادیان، ام‌کلثوم و رخشنده رو، مهدی (۱۳۹۸). *ارزیابی نقش پارک‌های شهری در پایداری اجتماعی شهری (مطالعه موردی: پارک آذر- شهر شیراز)*. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۰(۳۷)، ۱۱۳-۱۲۸.
- مشکینی، ابوالفضل و رحیمی، محسن (۱۳۸۹). *ارزیابی و تحلیل کاربری‌های شهری با تأکید بر فضای سبز شهری شهر گلستان*. *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۱۵(۱)، ۹۱-۱۱۵.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). *مجموعه آثار*، تهران: انتشارات صدرا.
- معروفی، حسین و وحیدی برنجی، گلдіس (۱۳۹۴). *فضا و تحقق‌پذیری حق شهری: شناسایی مؤلفه‌های فضایی برآمده از حق شهری به‌منظور تحلیل و ارزیابی پروژه نواب در تهران و لا دفانس در پاریس*. *نشریه مطالعات شهری*، ۱۶(۲)، ۶-۱۴.
- مقیم، سید محمد (۱۳۹۰). *کارآفرینی در نهادهای جامعه*، پژوهشی در سازمان‌های غیردولتی ایران، تهران: نشر دانشگاه تهران.
- مکملی، محمدکاظم (۱۳۵۰). *جغرافیای انسانی شهر زنجان و تحولات آن در نیم‌قرن اخیر*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، استاد راهنما، دکتر مصطفی مؤمنی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

موحد، سپیده و طیبیان، منوچهر (۱۳۹۷). تحلیل نگرش‌ها و بهره‌گیری از دانش بوم‌شناسی شهری در برنامه‌ریزی؛ با نگاهی بر نمونه‌های موردی از برنامه‌های ملی تا محلی. *علوم و تکنولوژی محیط‌زیست*، ۲۰(۲)، ۱۶۹-۱۸۹.

مونین، کلیف (۱۳۸۶). *ابعاد سبز طراحی شهری*، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

مهدویان، مرتضی (۱۳۸۰). بوستان‌ها به‌عنوان نهاد اجتماعی، مجموعه مقالات همایش‌های آموزشی و پژوهشی فضای سبز شهر تهران (جلد ۱۹ سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر)، تهران، ایران.

مهندسین مشاور آرمانشهر (۱۳۹۴). *طرح تجدیدنظر تفصیلی شهر زنجان*، اداره کل راه و شهرسازی استان زنجان، زنجان، ایران.

مینایی، محمدعلی (۱۳۸۶). *معرفی طرح جامع مطالعات امنیت اجتماعی*، ماهنامه پژوهشگران، ۱۲(۱)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و علوم انسانی.